

Innspill til veiledende innholdslistor

Status

Innsendt til Utdanningsdirektoratet

Innsendt og bekreftet av instansen via e-post

Innsendt av

Audun Westad

Innsendt dato

17. april 2026

På vegne av

Den norske kirke

Målgruppe

Organisasjon (Privat)

Stilling

Myndighetskontakt

✓ Jeg bekrefter at denne uttalelsen er på vegne av hele oppgitte organisasjon.

Utkast til veiledende innholdsliste til læreplan i musikk

1. Om utkast til veiledende innholdsliste til læreplan i musikk

Den veiledende innholdslisten til læreplanen i musikk gir eksempler på repertoar for utøving og repertoar for lytting, og dekker samtidig deler av læreplanen som handler om opplevelse og kulturforståelse. Repertoaret speiler ulike former for mangfold som inngår i fellesskapet i Norge, slik som sjangermangfold, historisk mangfold og kulturelt mangfold, og gir eksempler fra samiske og norske minoriteters musikkulturer.

Det er ikke utviklet innhold spesifikt til kjerneelementet å lage musikk. Den veiledende innholdslisten bør suppleres med repertoar fra lokale musikkulturer.

Veiledende innholdslistene er en ny form for støtte til lærerne og skolenes arbeid med læreplanene. De skal støtte skolenes arbeid med verdigrunnlaget, og bidra med felles referanserammer og økt innsikt i, blant annet felles historie, kulturarv og tradisjoner. Listene er veiledende, og frivillige å bruke.

Listene kan brukes av lærere når de planlegger og gjennomfører undervisning i fagene og som utgangspunkt for samtaler om hva som er relevant faglig innhold i opplæringen. De inneholder forslag til konkret innhold som temaer, praksiser, begreper, tekster og lignende, men er ikke en heldekkende liste over alt innhold som er aktuelt i faget.

Utkastet til innholdsliste dekker 1.–10. trinn, med egne innholdselementer for hvert hovedtrinn. Du finner spørsmål etter hvert hovedtrinn. Det er også noen overordnede spørsmål til slutt i utkastet.

Til hvert innholdselement følger det med en kort beskrivelse med noen eksempler på innhold som undervisningen kan ta utgangspunkt i. Det følger også en begrunnelse for hvorfor innholdselementet er valgt ut og hvilke kompetansemål innholdselementet er relatert til. Begrunnelsen knytter seg til tekstene i delen «Om faget» i læreplanen.

1.1. Innholdselementer for 1. og 2. trinn

Forslag til innholdselementer	
Innholdselement	Beskrivelse
Sangleker	<p>Innholdselementet omfatter sangleker fra elevenes nære musikkultur og kulturarven. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:</p> <p><i>Sangleker til høytider</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Så går vi rundt om en enebærbusk (Gustava Kielland, mel: ukjent) • O jul med din glede (Gustava Kielland, mel: svensk folketone) <p><i>Sangleker basert på folkemusikktradisjon</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Hente, brenne, knuse, koke kaffien (se Lidele galen, Lidele god)

Forslag til innholdselementer

- Du halling (se Folkepedia)
- Per Sjuspring (se Folkepedia)

Andre sangleker fra folkelig kulturarv, inkludert bevegelsessanger

- Bro bro brille (trad.)
- Ta den ring og la den vandre (trad., se Kulturarvskolen.no)
- Bjørnen sover (trad., se Trall, finnes på norsk, nordsamisk, kvensk, finsk, skoltesamisk)
- Hode, skulder, kne og tå (trad.)

Sanger

Innholdselementet inneholder sanger fra elevenes nære musikkultur og kulturarven. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

Hverdagsritualer

- Kua mi, jeg takker deg (Peter Andreas Jensen)
- Trollmors vuggeviser (Margit Holmberg)
- Hurra for deg som fyller ditt år (Margrethe Munthe, mel: norsk folketone)

Høytider

- Ja, vi elsker (Bjørnstjerne Bjørnson, mel: Rikard Nordraak)
- Sámi álbmotbeaivvi lávlla (Samenes nasjonaldagsang)
- Santa Lucia fra *Jul i Svingen* (Odd Norstoga, Kjetil Indregard og Atle Knudsen, mel: Odd Norstoga)

Barnesanger og barneviser

- Hysj, kan du høre (Eivind Skeie, mel: Sigvald Tveit)
- Lille måltrost (Alf Prøysen, mel: Finn Ludt, se Trall)

Folkeviser og tradisjonsbaserte vokale uttrykk

- Alle ting har en ende (men ei pølse, den har to) (trad., se Folkepedia)
- Høyt på en gren (trad., se Trall)
- Blåmann, Blåmann bukken min (Aasmund Olavsson Vinje, mel: Anne Haavie)
- Kuule kuule/Hør hør (trad. kvensk, se Trall)
- Njåamele/Harens joik (Ole-Henrik Lifjell, se Trall)

Danser

Innholdselementet inneholder danser fra elevenes nære musikkultur og kulturarven. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Polka på ring (se Folkepedia)
- Barnereinlender (se Folkepedia)
- BlimE

Begrunnelse

Forslag til innholdselementer

Innholdselementene gir elevene innsikt i den rike og mangfoldige barnemusikalske kulturarven i Norge. Gjennom å lære et repertoar av sangleker, sanger og danser gis elevene musikalske erfaringer, mulighet til å uttrykke seg kreativt og skapende og mulighet til å delta i ulike former for fellesskap og hverdagsritualer.

Kobling til kompetansemål etter 2. trinn

Mål for undervisningen er at eleven skal kunne

- utøve et repertoar av sangleker, sanger og danser hentet fra elevenes nære musikkultur og kulturarven

Forslag til innholdselement

Innholdselement

Beskrivelse

Musikkstykker og låter

Innholdselementet omfatter musikk som egner seg til aktiv, sansende lytting og deltakelse, og som kan inspirere til utforskning, lek og formidling av opplevelser, i tillegg til skapende og kreativt arbeid. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

Klassisk musikk

- Sommervise (Agathe Backer Grøndahl)
- I Dovregubbens hall (Edvard Grieg)
- Dyrenes karneval (Camille Saint-Saëns)

Jazz

- Vepsen (Inger Hagerup, Eldbjørg Raknes)
- La Cucaracha (trad., framført av Louis Armstrong)

Folke- og tradisjonsmusikk

- Fanitullen (trad.)
- Eatnemen Vuelie (Frode Fjellheim)
- Rollota rollota (skogfinsk trad. vise framført av Sinikka Langeland og Ove Berg)

Begrunnelse

Innholdselementet gir elevene innsikt i den rike og mangfoldige kulturarven i Norge og elevene får mulighet til å oppleve fellesskap gjennom å gjøre musikk sammen. Å lytte aktivt og sansende åpner for musikalske erfaringer, musikalsk utvikling og utvikling av faglig forståelse. Lytting i form av kroppslig, emosjonell og kognitiv deltakelse i musikk åpner for musikkglede, og kan inspirere til egen musikkbruk.

Forslag til innholdselement

Kobling til kompetansemål etter 2. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og eksperimentere med puls, rytme, tempo, klang, melodi, dynamikk, harmoni og form i dans, med stemmen og i spill på instrumenter
- leke med musikkens grunnelementer gjennom lyd og stemme, lage mønstre og sette sammen mønstrene til enkle improvisasjoner og komposisjoner, også med digitale verktøy
- formidle opplevelser av ulike musikalske uttrykk gjennom samtale og kunstneriske uttrykksformer

Innholdslisten skal gi støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget. Verdigrunnlaget fra overordnet del av læreplanverket er inkludert i læreplaner for fag, særlig i delen om Fagets relevans og sentrale verdier i Om faget, men også i andre deler av læreplanene.

Hvor enig er du i at innholdet i listen gir støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget?

Ikke svart

Innholdslistene skal uttrykke og bidra med felles referanserammer. Felles referanserammer kan være både noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.

Hvor enig er du i at innholdet i listen kan bidra med felles referanserammer?

Ikke svart

Innholdslistene skal synliggjøre at fellesskapet utvikles kontinuerlig. Felles referanserammer er noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.

Hvor enig er du i at innhold i listen har en god balanse mellom eldre og nyere repertoar?

Ikke svart

Listen skal ha et håndterbart omfang. Listen er ikke en uttømmende liste over alt innhold som kan være relevant innhold i opplæringen.

Hvor enig er du i at den samlede mengden innholdselementer knyttet til 1.–2. trinn har et omfang som er håndterbart å bruke for deg (lærer)?

Ikke svart

Innholdet på listen skal være tilpasset aldersgruppene i grunnskolen. Det er derfor laget egne innholdselementer for de trinnene det er angitt kompetansemål for.

Hvor enig er du i at innholdet på listen over er tilpasset 1.–2. trinn?

Ikke svart

Har du andre kommentarer til utkastet til veiledende innholdsliste til 1.–2. trinn?

Ikke svart

1.2. Innholdselementer for 3. og 4 trinn

Forslag til innholdselementer	
Innholdselement	Beskrivelse
Sanger	<p>Innholdselementet omfatter sanger fra ulike musikkulturer, inkludert musikkulturer i Norge, og egner seg for utøving, for eksempel i kor og som allsang. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:</p> <p><i>Ritualer og høytider</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Julekveldsvisa (Alf Prøysen, mel: Arnljot Høyland) • Holly Jolly Christmas (Johnny Marks) • Mellom bakkar og berg (Ivar Aasen, mel: L. M. Lindemann) • Til Dovre faller (Johanne Holmedahl) • Sámi soga lávlla (Samefolkets sang) (Isak Saba) <p><i>Barnesanger og –viser, inkludert repertoar med humor</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Grønnsakspisevise (Thorbjørn Egner, mel: Christian Hartmann) • Hvis dine ører henger ned (Øystein Sunde) • Grevling i taket (Øystein Dolmen og Gustav Lorentzen, "Knutsen og Ludvigsen") <p><i>Folkemusikk- og tradisjonsbaserte sanger og vokale uttrykk fra ulike musikkulturer</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Det var reven og rotta og grisen (trad., se Trall, finnes på norsk og arabisk) • Kråkevisa (trad.) • Deanu majja (joik med musikk) • Romano Raklo (trad. romani, se minstemme.no) • Kubjølla • Shosholoza (trad., Sør-Afrika) • Teri meri [Din og min (Ann Shanthya Thevanathan, Ole Hamre og Kato Ådland, trad. hindi, se Trall)

Forslag til innholdselementer

- Wadada ku qul qul [Ryk og reis] (trad. somali, se Trall)
- Gracias a la Vida, Violetta Parra (trad., Chile, se sangboken Sikia)
- Vem kan segla (svensk trad., se Trall, finnes på svensk og arabisk)

Pop, rock og hip hop

- Spor i snøen (Jonas Benyoub)
- Langt å gå (Klovner i kamp)
- Mamma Mia (Abba)
- Selmas sang (fra Snøfall, Eva Weel Skram)

Danser

Innholdselementet omfatter danser fra ulike musikkulturer, inkludert samisk musikkultur.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Barnereinlender (se Folkepedia)
- Færøysteg
- Line dance
- Hokey Cokey/Buggi-buggi

Begrunnelse

Å synge og å danse er sentrale måter å leve i og ta del i kulturen på, og musikkulturer har forskjellige sang- og dansetradisjoner og ulike estetiske uttrykk. Gjennom å lære å synge og danse et repertoar fra ulike musikkulturer, inkludert samisk musikkultur og nasjonale minoriteters musikkulturer, får elevene kjennskap til et mangfold av kunstneriske og kulturelle uttrykk, som åpner dører til større fellesskap. Gjennom felles utøvelse legger innholdselementene til rette for musikkglede, mestringsfølelse og følelse av tilhørighet, og elevene får mulighet til å erfare at egen stemme betyr noe i fellesskapet.

Kobling til kompetansemål etter 4. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utøve og utforske et repertoar av sanger og danser fra ulike musikkulturer, inkludert samisk musikkultur

Forslag til innholdselement

Innholdselement

Beskrivelse

Musikk i sosiale sammenhenger

Musikk brukes i sosiale sammenhenger, i glede og sorg, og bidrar til fellesskap. Musikk skaper stemning og ramme for hverdagsritualer, bryllup, begravelser, bursdager, nasjonaldager og idrettsarrangement, og musikk brukes som trøst og for å minnes. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i sanger og danser elevene utøver nevnt ovenfor, og i tillegg:

Sanger (som også kan utøves)

Forslag til innholdselement

- Ja, vi elsker (Bjørnstjerne Bjørnson, mel: Rikard Nordraak)/Vuoi mii ráhkistit dan eatnan, oversatt av Kristian Nissen)
- Bamsens fødselsdag, (tekst og mel: Thorbjørn Egner)
- Deilig er jorden (Bernhard Severin Ingemann, mel: fra tysk folketone/Hávski lea eanan, oversatt av Konrad Nielsen)
- Romjulsdrøm (Alf Prøysen, mel: Thoralf Borg)
- Alt for Norge (tekst og mel: Ivar Dyrhaug og Torstein Flakne, framført av Drillos og Jørn Lande)

Musikkstykker som brukes i bryllup, begravelse og feiring av nasjonaldag

- Purpose (Richard Nordraak)
- Bruremarsj fra Lødingen (trad., nedtegnet av Daniel Vidding Pedersen Hægstad)
- Eg ser (Bjørn Eidsvåg)
- Pavane pour une infante défunte (Maurice Ravel)
- Valdresmarsj (Johannes Hansen, framført av H. M. Kongens Gardes musikkorps)

Begrunnelse

Innsikt i musikkbruk i sosiale sammenhenger gir elevene mulighet til å delta i samfunnet, og til å forstå seg selv og andre i en større sammenheng. Gjennom å lytte aktivt og sansende, erfare og samtale om musikalske uttrykk koplet til sosiale sammenhenger, vil elevene få mulighet til å oppleve og forstå hvordan musikk kan gi mening og være en berikelse. Innholdselementet gir elevene kulturell kompetanse i form av innsikt i og forståelse av hvordan musikk er bygget opp, musikalske virkemidler og hvordan musikken er forankret i og har betydning i kulturen den springer ut av.

Kobling til kompetansemål etter 4. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- samtale om og reflektere over hvordan musikk skaper mening når den brukes i ulike sosiale sammenhenger

Innholdslisten skal gi støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget. Verdigrunnlaget fra overordnet del av læreplanverket er inkludert i læreplaner for fag, særlig i delen om Fagets relevans og sentrale verdier i Om faget, men også i andre deler av læreplanene.

Hvor enig er du i at innholdet i listen gir støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget?

Ikke svart

Innholdslistene skal uttrykke og bidra med felles referanserammer. Felles referanserammer kan være både noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.
Hvor enig er du i at innholdet i listen kan bidra med felles referanserammer?

Ikke svart

Innholdslistene skal synliggjøre at fellesskapet utvikles kontinuerlig. Felles referanserammer er noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.
Hvor enig er du i at innholdet i listen har en god balanse mellom eldre og nyere repertoar?

Ikke svart

Listen skal ha et håndterbart omfang. Listen er ikke en uttømmende liste over alt innhold som kan være relevant innhold i opplæringen.
Hvor enig er du i at den samlede mengden innholdselementer knyttet til 3.-4. trinn har et omfang som er håndterbart å bruke for deg (lærer)?

Ikke svart

Innholdet på listen skal være tilpasset aldersgruppene i grunnskolen. Det er derfor laget egne innholdselementer for de trinnene det er angitt kompetansemål for.
Hvor enig er du i at innholdet på listen over er tilpasset 3.-4. trinn?

Ikke svart

Har du andre kommentarer til utkastet til veiledende innholdsliste til 3.-4. trinn?

Ikke svart

1.3. Innholdselementer for 5., 6. og 7. trinn

Forslag til innholdselementer

Innholdselement	Beskrivelse
-----------------	-------------

Forslag til innholdselementer

Musikkstykker og låter

Innholdselementet omfatter musikkstykker og låter fra ulike sjangre som egner seg til samspill. Samspill og felles musikkskapning er en måte å delta i, erfare og utvikle forståelse for musikk og musikalske fellesskap. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

Klassisk

- Ode til gleden (Beethoven)
- Gjendines bådnåt (Grieg)

Blues, pop og rock

- Sweet home Chicago (Robert Johnson)
- We will rock you (Queen)
- Let it be (The Beatles)
- Don't kill my vibe (Sigrid)

Annen vokalbasert musikk med røtter i folke- og tradisjonsmusikk

- Såg du nokke tel kjerringa mi (trad.)
- Maze (Joik)
- Oye Como Va (Tito Puente/Santana)
- En sang om frihet (Christodoulou, Theodorakis)
- Everybody loves saturday night (trad. fra Sierra Leone, fra Verden i sang)

Forslag til innholdselementer

Sanger og andre vokale uttrykk

Innholdselementet omfatter eldre og nyere sanger og andre vokale uttrykk fra mangfoldige tradisjoner som egner seg til utøving, for eksempel i kor og som allsang. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

Ritualer og høytider

- Fedrelandssalmen (Weyse, Blix)
- Den fyrste song eg høyra fekk (Per Sivle, Lars Sjøraas)
- Nordnorsk julesalme
- Norge i rødt, hvitt og blått (Larsen, Bø)
- Sami eatnan duoddarat (den samiske nasjonaljoiken, Valkeapää)

Folke- og tradisjonsmusikk

- Eg veit i himmelrik ei borg (trad.)
- Eg tente meg så lenge hjå ein telebondemann (trad.)
- Bele Mama (trad fra Vest-Afrika, fra Verden i sang)
- Dåsti (fra Pakistan, fra Verden i sang)

Viser, pop og rock

- Sommerfuggel i vinterland (Halfdan Sivertsen)
- Gabriellas sång (Py Bäckman, Stefan Nilsson)
- Imagine (Lennon)

Dans

Innholdselementet omfatter danser fra et mangfold av tradisjoner som egner seg til utøving.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Dobbelreinlender (se Folkepedia)
- Ril
- Tretur
- Sydis
- Swing

Begrunnelse

Innholdselementene gir elevene innsikt i den rike og mangfoldige musikkulturen i Norge. Gjennom å lære å utøve et mangfold av musikkstykker, låter, sanger, andre vokale uttrykk og danser blir elevene gitt mulighet til å delta i levende musikkulturer, og de erfarer og får kjennskap til musikalske, vokale og kroppslige uttrykk fra andre kulturer og eldre tider.

Kobling til kompetansemål etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utøve et repertoar av musikk, sang, andre vokale uttrykk og dans fra samtiden og historien

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
Musikk og musikalsk utvikling	<p>Å arbeide med musikk og musikalsk utvikling handler om å legge merke til, sette ord på og reflektere over personlige opplevelser og å utvikle faglig forståelse av musikalsk utvikling i historisk sammenheng, i og på tvers av sjangre.</p> <p>Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i musikkstykker, låter, sanger, andre vokale uttrykk og danser elevene utøver, og i tillegg:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klassiske musikkstykker som eksemplifiserer forholdet mellom nåtid og fortid, av for eksempel Ludvig van Beethoven, Edvard Grieg, Igor Stravinsky, Pauline Hall eller Cecilie Ore. • Artister som Jan Garbarek, A-Ha, Odd Nordstoga, Karpe eller Ella Marie, og hvordan deres musikk på ulike måter viser hvordan deres musikk forholder seg til fortidens musikalske uttrykk • Sampling i hip hop og samisk musikk som eksempler på hvordan dagens musikk forholder seg til tidligere musikk

Begrunnelse

Ved å arbeide med musikk, musikalsk utvikling og historiske hendelser vil elevene få innsikt i hvordan de selv forholder seg til musikk, og også utvikle innsikt i hvordan musikk blir til, oppleves og forstås i en historisk sammenheng hvor nåtid påvirkes av fortid.

Kobling til kompetansemål etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og drøfte hvordan musikk fra fortiden påvirker dagens musikk
- utforske og formidle musikalske opplevelser og erfaringer

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
Musikk og identitet	<p>Innholdselementet musikk og identitet handler om å utvikle forståelse for hvordan musikk henger sammen med personers, grupper og kulturers identiteter, og omfatter blant annet hvordan kjønn og kjønnsroller uttrykkes gjennom musikk, blant annet i audiovisuelle medier og ved hjelp av ulike markører.</p> <p>Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i musikkstykker, låter, sanger, andre vokale uttrykk og danser som elevene utøver, og i tillegg:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nasjonalromantikken som eksempel på identitetsutvikling • Artister som Alf Prøysen, Kari Bremnes, Mari Boine eller deLillos • Urfolksidentitet gjennom eksempler som Altaaksjonen og Fosen og Ulvejoiken • Eksempler på musikk som uttrykker nasjonale minoriteters identiteter, som Fant-Sonja (Veronica Akselsen, Elias Akselsen) og Rollota Rollota (Sinikka Langeland, Ove Berg) • Kjønnsstereotyper i ulike musikalske sjangre, ensembletyper og musikkvideoer

Forslag til innholdselement

- Eksempler som viser ulike muligheter og forventninger til ulike kjønn, for eksempel Agathe Backer Grøndahl, Clara Schumann, Aretha Franklin, Billy Holiday, Johnny Cash, Freddy Mercury, Eminem, Pitbull, Flo Rida, R-Kelley, Queen Latifah, Justin Bieber, Taylor Swift og Miley Cyrus, i tillegg til lokale, tidsaktuelle eksempler fra elevenes interessefelt.

Begrunnelse

Å arbeide med temaet musikk og identitet gir elevene innsikt i hvordan musikk kan være en viktig del av individers og kulturers identiteter. Musikk brukes både til å finne ut hvem vi er, hvor vi hører til og hva som er viktig for oss, og forståelse for egne og andres kulturer er en viktig demokratisk verdi. Gjennom å erfare og reflektere over kjønn og kjønnsroller i musikk utvikler elevene kritisk tenkning om stereotyper og diskriminering på grunnlag av kjønn.

Kobling til kompetansemål etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- undersøke hvordan kjønn, kjønnsroller og seksualitet fremstilles i musikk og dans i det offentlige rom, og skape uttrykk som utfordrer stereotyper
- reflektere over hvordan musikk kan spille ulike roller for utvikling av individer og gruppers identitet

Innholdslisten skal gi støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget. Verdigrunnlaget fra overordnet del av læreplanverket er inkludert i læreplaner for fag, særlig i delen om Fagets relevans og sentrale verdier i Om faget, men også i andre deler av læreplanene.

Hvor enig er du i at innholdet i listen gir støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget?

Ikke svart

Innholdslistene skal uttrykke og bidra med felles referanserammer. Felles referanserammer kan være både noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.

Hvor enig er du i at innholdet i listen kan bidra med felles referanserammer?

Ikke svart

Innholdslistene skal synliggjøre at fellesskapet utvikles kontinuerlig. Felles referanserammer er noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.

Hvor enig er du i at innholdet i listen har en god balanse mellom eldre og nyere repertoar?

Ikke svart

Listen skal ha et håndterbart omfang. Listen er ikke en uttømmende liste over alt innhold som kan være relevant innhold i opplæringen.

Hvor enig er du i at den samlede mengden innholdselementer knyttet til 5.-7. trinn har et omfang som er håndterbart å bruke for deg (lærer)?

Ikke svart

Innholdet på listen skal være tilpasset aldersgruppene i grunnskolen. Det er derfor laget egne innholdselementer for de trinnene det er angitt kompetansemål for.

Hvor enig er du i at innholdet på listen over er tilpasset 5.-7. trinn?

Ikke svart

Har du andre kommentarer til utkastet til veiledende innholdsliste til 5.-7. trinn?

Ikke svart

1.4. Innholdselementer for 8., 9. og 10. trinn

Forslag til innholdselementer

Innholdselement

Beskrivelse

Musikkstykker og låter

Innholdselementet omfatter musikkstykker og låter fra ulike sjangre som egner seg til samspill. Samspill og felles musikkskapning er en måte å delta i, erfare og utvikle forståelse for musikk og musikalske fellesskap. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

Instrumental

- Reodors ballade (Bent Fabricius-Bjerre)

Vokalbasert musikk på norsk

- Riv i hjertet (Sondre Justad)
- Ghettoparasitt (Hkeem, Maria Mena)
- Lys og varme (Åge Alexandersen)
- Langt å gå (Klovner i kamp)
- Fire hjul på et slott (Mikael Lien)

Vokalbasert musikk på samisk

- Dálkkiid čađa (Piera Eira & Máijá)

Forslag til innholdselementer

Vokalbasert musikk på engelsk

- Another brick in the wall (Pink Floyd)
- Zombie (The Cranberries)
- Blinding lights (Weeknd)
- Birds of a feather (Billie Eilish)

Sanger og andre vokale uttrykk

Innholdselementet omfatter et variert repertoar sanger og andre vokale uttrykk som egner seg til utøving, for eksempel i kor og som allsang. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

På norsk

- Danse mi vise, gråte min sang (Skjæraasen, Goksøyr)
- Lett å være rebell (Karpe)
- Trø sti (Stine Bogsveen)

På samisk

- Alla Hearra (Mari Boine)
- Golle Máze (joik)

På engelsk

- We shall overcome (trad.)
- The times they are a-changing (Bob Dylan)
- I wish I knew how it feels to be free (Nina Simone)
- Unsongs (Moddi)

Dans

Innholdselementet omfatter et variert repertoar av danser som egner seg til utøving, og til utforskning av hvordan kropp, bevegelse og rytme brukes i kulturelle og sosiale sammenhenger.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Swing
- Hip hop
- Seksmannsril
- Polonese

Begrunnelse

Innholdselementene gir elevene innsikt i den rike og mangfoldige sang-, musikk- og dansekulturen i Norge. Gjennom å lære å utøve et mangfold av musikkstykker, låter, sanger, andre vokale uttrykk og danser blir elevene gitt mulighet til å delta i levende musikkulturer, og de erfarer og får kjennskap til musikalske, vokale og kroppslige uttrykk fra flere kulturer

Forslag til innholdselementer

Kobling til kompetansemål etter 10. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utøve et variert repertoar av musikk, sang, andre vokale uttrykk og dans

Forslag til innholdselement

Innholdselement

Beskrivelse

Bevaring og fornying av musikalske tradisjoner

Innholdselementet viser hvordan musikalske tradisjoner inneholder både en plattform å stå på og artister som utfordrer og utvikler denne plattformen. Gjennom å se nærmere på artister og komponister som har bidratt til endring eller bevaring av musikalske uttrykk, får elevene en forståelse av hvordan musikalisk utvikling foregår.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i musikken og dansen elevene utøver, og i tillegg komponister og artister som:

Klassisk musikk

- Johann Sebastian Bach
- Wolfgang Amadeus Mozart
- Arnold Schönberg

Jazz

- Miles Davis
- Aretha Franklin

Samisk musikk

- Mari Boine
- Nils Aslak Valkeapää

Norsk folkemusikk

- Ingebjørg Bratland
- Valkyrien Allstars

Popmusikk, hip hop, svartmetall

- A-Ha
- Aurora
- Tungtvann
- Dimmu Borgir

Begrunnelse

Å arbeide med musikalske tradisjoner kan gjennom eksemplene gi verdifull innsikt i verdien av både å bevare det tradisjonelle og å utvikle nye praksiser og kulturuttrykk. Det gir også verdifull innsikt i hvordan musikkhistorien har utviklet seg og om forholdet mellom kulturarv og mangfold og nye impulser.

Kobling til kompetansemål etter 10. trinn

Forslag til innholdselement

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- reflektere over hvordan musikalske tradisjoner, inkludert samiske musikktradisjoner, bevares og fornyes

Forslag til innholdselement

Innholdselement

Beskrivelse

Musikk og samfunn

Innholdselementet musikk og samfunn handler om å utvikle forståelse for musikkens betydning i samfunnet, som fellesskap, uttrykksmiddel, samfunnskritikk, og som middel til inkludering og ekskludering.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Komponister og artister som Beethoven, Shostakovitsj, Messiaen, Bob Marley, Joni Mitchell, Nina Simone, Bob Dylan eller Tupac.
- Musikalske ungdomskulturer og ungdomsidentiteter som rock, punk, rap og hip hop fra 1950-tallet og framover
- Gelem, gelem av Žarko Jovanović, regnes av mange som den romske nasjonalsangen (se Rom og musikk på minstemme.no)
- Sanger brukt til minnemarkering etter 22. juli som Mitt lille land, Til ungdommen, Barn av regnbuen og Påfugl
- Fortunate son (Creedence Clearwater Revival, protest mot krigen i Vietnam)
- Krigsseilerrekviem (Morten Christophersen, om virkningen krig kan ha på enkeltmennesker og samfunn, og viktigheten av å arbeide for fred)

Begrunnelse

Innholdselementet musikk og samfunn gir elevene innsikt i musikkens betydning og funksjon i samfunnet. Musikk brukes til å finne ut hvem vi er, hvor vi hører til og hva som er viktig for oss, både for individer, grupper og i samfunnet i et større perspektiv. Gjennom å reflektere over egne og andres verdier, ytringer, ytringsfrihet og etiske dilemmaer i og gjennom musikk utvikler elevene evne til kritisk tenkning og får mulighet til å reflektere over betydningen av demokratiske verdier.

Kobling til kompetansemål etter 10. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og reflektere over hvordan musikk, sang og dans som estetiske uttrykk er påvirket av og uttrykk for historiske og samfunnsmessige forhold, og skape musikalske uttrykk som tar opp utfordringer i samtiden
- utforske og drøfte musikkens og dansens betydning i samfunnet og etiske problemstillinger knyttet til musikalske ytringer og musikkulturer

Innholdslisten skal gi støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget. Verdigrunnlaget fra overordnet del av læreplanverket er inkludert i læreplaner for fag, særlig i delen om Fagets relevans og sentrale verdier i Om faget, men også i andre deler av læreplanene.

Hvor enig er du i at innholdet i listen gir støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget?

Ikke svart

Innholdslistene skal uttrykke og bidra med felles referanserammer. Felles referanserammer kan være både noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.

Hvor enig er du i at innholdet i listen kan bidra med felles referanserammer?

Ikke svart

Innholdslistene skal synliggjøre at fellesskapet utvikles kontinuerlig. Felles referanserammer er noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.

Hvor enig er du i at innholdet i listen har en god balanse mellom eldre og nyere repertoar?

Ikke svart

Listen skal ha et håndterbart omfang. Listen er ikke en uttømmende liste over alt innhold som kan være relevant innhold i opplæringen.

Hvor enig er du i at den samlede mengden innholdselementer knyttet til 8.–10. trinn har et omfang som er håndterbart å bruke for deg (lærer)?

Ikke svart

Innholdet på listen skal være tilpasset aldersgruppene i grunnskolen. Det er derfor laget egne innholdselementer for de trinnene det er angitt kompetansemål for.

Hvor enig er du i at innholdet på listen er tilpasset 8.–10. trinn?

Ikke svart

Har du andre kommentarer til utkastet til veiledende innholdsliste til 8.–10. trinn?

Ikke svart

1.5. Oppsummerende spørsmål

I hvilken grad er du enig i at veiledende innholdslistene er til god hjelp og støtte for lærere i arbeidet med læreplanene?

Ikke svart

Hvor enig er du i at innholdet som er valgt ut er i tråd med læreplanen i faget?

Ikke svart

Tenker du at det vil være nyttig at det utvikles veiledende innholdslistene til flere fag?

Ikke svart

— Generelt negativ

Generell kommentar

Den norske kirke takker for muligheten til å gi innspill til Utdanningsdirektoratets utkast til veiledende innholdslistene til læreplanene i norsk, musikk, samfunnsfag og samiske fag. Innledningsvis vil vi avklare at vi gir et samlet, generelt og likelydende svar til alle innholdslistene som er publisert, da det er eneste måten vi kan svare ut det som er den overordnede problematikken med utkastene: Manglende helhetlig forståelse av kristendom som religion og som integrert i vestlig kulturarv og virkelighetsforståelse.

Dernest vil vi uttrykke støtte til intensjonen bak arbeidet med veiledende innholdslistene. Ambisjonen om å styrke skolens arbeid med verdigrunnlaget, bidra til felles referanserammer og gi økt innsikt i felles historie, kulturarv og tradisjoner, er både viktig og nødvendig. Dette gjelder særlig i en tid preget av økt polarisering og raske samfunnsendringer. Samtidig mener Den norske kirke at de foreliggende utkastene i for liten grad ivaretar kristen kulturarv og kristendommens samfunnsformende betydning i Norge gjennom historien. Denne mangelen gjelder på tvers av fagområdene og svekker listenes evne til å oppfylle sitt eget formål om felles referanserammer og historisk forståelse.

Overordnet vurdering

De veiledende innholdslistene er frivillige å bruke, men vil i praksis få en normerende funksjon for hva som oppfattes som relevant og legitimt faglig innhold. Nettopp derfor er det avgjørende at listene gir et faglig presist og balansert bilde av de tradisjonene som har formet Norge som samfunn.

Den norske kirke registrerer at kristen tro og praksis i de ulike listene fremstår som enkeltstående innslag, løsrevet fra institusjoner, historiske prosesser og dagligliv. Det gir en manglende faglig dybde hvor sentrale forklaringsfaktorer for norsk samfunnsutvikling blir underkommunisert.

Felles referanserammer og kristen kulturarv

I høringsmaterialet understrekes det gjentatte ganger at innholdslistene skal bidra til felles referanserammer. Etter Den norske kirkes vurdering forutsetter dette at kristendom synliggjøres på et bedre vis enn hva som kommer frem i utkastene.

Å utelate eller nedtone påvirkningen kristendommen har hatt innebærer ikke likebehandling, men tap av historisk presisjon. En livssynsåpen skole forutsetter kunnskap om majoritetstradisjonens faktiske rolle, på samme måte som kunnskap om minoriteter og urfolk er nødvendig og forventet.

Samlet sett mener Den norske kirke at kristendom i utkastene til de veiledende innholdslistene i for stor grad framstår som bakgrunn eller enkeltinnslag, og i for liten grad som en sammenhengende tradisjon som har formet språk, kultur, samfunn og verdigrunnlag i Norge.

Om fagutkastene

Den norske kirke registrerer at de veiledende innholdslistene inneholder et bredt og mangfoldig utvalg av tekster, musikk og temaer, og at kristne uttrykk er til stede, blant annet i form av salmer, julesanger, bibelsk inspirerte fortellinger, kirkemusikk knyttet til livsriter og omtale av kristningen av Norge. Samtidig mener kirken at

kristendommens betydning i liten grad tematiseres på en måte som gir elevene forståelse av dens rolle som kultur- og samfunnsformende kraft i Norge.

På tvers av fagområdene behandles kristne tekster og musikalske uttrykk i hovedsak som enkeltstående innslag, løsrevet fra den tradisjonen de springer ut av. Det savnes tydelig tematisering av kristendommens betydning for språkene våre, litteratur og fortellertradisjon, av hvordan kristen tekst- og salmekultur har preget de ulike språkene våre, metaforer og moralske forestillinger, og av kirkens rolle som historisk arena for musikkutøvelse, musikkutdanning og fellesskap. Når denne konteksten mangler, får elevene tilgang til uttrykkene, men ikke til forståelsen av deres plass i norsk kulturhistorie.

Avsluttende anbefaling

Den norske kirke anbefaler at de veiledende innholdslistene revideres slik at de i større grad synliggjør kristendom som en integrert del av norsk kulturarv, og gir en tydeligere historisk og tverrfaglig forankring av verdigrunnlaget og de felles referanserammene som opplæringen skal bygge på. Videre bør både majoritets- og minoritetsperspektiver inkluderes på en måte som gir et helhetlig bilde av norsk historie og samfunnsutvikling, uten at dette skjer på bekostning av sentrale og dokumenterte historiske sammenhenger.

Den norske kirke stiller seg til disposisjon til videre dialog i det videre arbeidet og bidrar gjerne med faglig kompetanse knyttet til kulturarv, kirkehistorie, kirkemusikk og lokalt kulturminnearbeid.

Utkast til veiledende innholdsliste til læreplan i musikk samisk

1. Om utkast til veiledende innholdsliste til læreplan i musikk samisk

Den veiledende innholdslisten til læreplanen i musikk samisk gir eksempler på repertoar for utøving og repertoar for lytting, og dekker samtidig deler av læreplanen som handler om opplevelse og kulturforståelse. Repertoaret speiler ulike former for mangfold som inngår i fellesskapet i Norge, slik som sjangermangfold, historisk mangfold og kulturelt mangfold, og gir eksempler fra samiske, norske og norske minoriteters musikkulturer.

Det er ikke utviklet innhold spesifikt til kjerneelementet å lage musikk. Den veiledende innholdslisten bør suppleres med repertoar fra lokale musikkulturer.

Den veiledende innholdslisten har foreløpig en slagside mot det nordsamiske og det er behov for å legge til eksempler på lulesamisk og sørsamisk repertoar.

Veiledende innholdslistene er en ny form for støtte til lærerne og skolenes arbeid med læreplanene. De skal støtte skolenes arbeid med verdigrunnlaget, og bidra med felles referanserammer og økt innsikt i, blant annet felles historie, kulturarv og tradisjoner. Listene er veiledende, og frivillige å bruke.

Listene kan brukes av lærere når de planlegger og gjennomfører undervisning i fagene og som utgangspunkt for samtaler om hva som er relevant faglig innhold i opplæringen. De inneholder forslag til konkret innhold som temaer, praksiser, begreper, tekster og lignende, men er ikke en heldekkende liste over alt innhold som er aktuelt i faget.

Utkastet til innholdsliste dekker 1.–10. trinn, med egne innholdselementer for hvert hovedtrinn. Du finner spørsmål etter hvert hovedtrinn. Det er også noen overordnede spørsmål til slutt i utkastet.

Til hvert innholdselement følger det med en kort beskrivelse med noen eksempler på innhold som undervisningen kan ta utgangspunkt i. Det følger også en begrunnelse for hvorfor innholdselementet er valgt ut og hvilke kompetansemål innholdselementet er relatert til. Begrunnelsen knytter seg til tekstene i delen «Om faget» i læreplanen.

1.1. Innholdselementer for 1. og 2. trinn

Forslag til innholdselementer

Innholdselement

Beskrivelse

Sangleker

Innholdselementet omfatter sangleker fra elevenes nære musikkultur og kulturarven. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

Sangleker til høytider

- Gaskasa birra (Så går vi rundt om en enebærbusk. Gustava Kielland, mel: trad., oversatt av: ukjent)

Forslag til innholdselementer

Sangleker basert på folkemusikktradisjon

- Dánsun Piera (Per Sjuspring, se Folkepedia. Oversatt av Haldis Balto, Randi Johansen, Øyfrid Solbakken)

Andre sangleker fra folkelig kulturarv, inkludert bevegelsessanger

- Šaldi alde (Bro bro brille, trad.) Nordsamisk, oversatt av: ukjent.
- Váldde suorpmas (Ta den ring og la den vandre, trad., se Kulturarvskolen.no). Nordsamisk, oversatt av: ukjent.
- Guovža oadđá (Bjørnen sover, trad., se Trall, hvor den finnes på norsk, nordsamisk, kvensk, finsk, skoltksamisk. Sangen finnes også på lule- og sørsamisk.
- Fullá, Fullá hæssta (Fola fola blakken, oversatt av Adele Nystø Ráhka, finnes også på nord- og sørsamisk)
- Imse bimse hievnie (Lille Petter Edderkopp, trad., oversatt av Lajla Mattson Magga, finnes også på nord- og lulesamisk)

Sanger

Innholdselementet inneholder sanger fra elevenes nære musikkultur og kulturarven. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

Hverdagsritualer

- Gusážan du giitán mun (Kua mi jeg takker deg, Peter Andreas Jensen, oversatt av: ukjent)
- Lihkku beivviin dutnje (Happy Birthday to you, oversatt av: ukjent.)
- Stálumánát nohket (Trollmors vuggeviser, Margit Holmberg, oversatt av Stina Gaup-Westerlund)
- Rievssat (nord-, lule- og sørsamisk)

Høytider

- Vuoi mii ráhkstit dan eatnan (Ja, vi elsker, Bjørnstjerne Bjørnson, mel: Rikard Nordraak, oversatt av Kristian Nissen)
- Sáŋtá Lucia (Svart senker natten seg, oversatt av Stina Gaup-Westerlund)
- Sámi álbmotbeaivvi lávlla (Samefolkets barnesang, tekst: ukjent, mel: Magnus Vuolab)

Barnesanger og barneviser

- Njoammil ja rieban (Haren og reven, trad., nordsamisk)
- Poasta duvvaš (Lille postbud min due, trad., nordsamisk, oversatt av: ukjent)
- Aahka vadtsa klaahkeste (Kjerringa med staven, trad., sørsamisk, oversatt: Ella Holm Bull)
- Leat go oaidnán Márjjáža (Har du sett lille Maria, nord-, og sørsamisk, Lajla Mattson Magga)
- Aktene gåetesne skáajjesne (I en skog en stue, nord-, lule- og sørsamisk)

Folkeviser og tradisjonsbaserte vokale uttrykk

- Blåmann, Blåmann bukken min (Aasmund Olavsson Vinje, mel: Anne Haavie)
- Kuule kuule/Hør hør (trad. Kvensk, se Trall)

Forslag til innholdselementer

- Eadni unna Ovllaš (Mors lille Ole, Alice Tegner, oversatt av: ukjent)
- Njoammila luhti, Njåamele/Harens joik (Ole-Henrik Lifjell, se Trall)
- Ovllaš ovlla (Oles Ole, Sápmelaš álbmotšuoqņa, samisk folkemelodi)

Danser

Innholdselementet inneholder danser fra elevenes nære musikkultur og kulturarven. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Polka på ring (se Folkepedia)
- Barnereinlender (se Folkepedia)

Begrunnelse

Innholdselementene gir elevene innsikt i den rike og mangfoldige barnemusikalske kulturarven i Norge. Gjennom å lære et repertoar av sangleker, sanger og danser gis elevene musikalske erfaringer, mulighet til å uttrykke seg kreativt og skapende og mulighet til å delta i ulike former for fellesskap og hverdagsritualer.

Kobling til kompetansemål etter 2. trinn

Mål for undervisningen er at eleven skal kunne

- utøve et repertoar av sangleker, sanger og danser hentet fra elevenes nære musikkultur og kulturarven

Forslag til innholdselement

Innholdselement

Beskrivelse

Musikkstykker og låter

Innholdselementet omfatter musikk som egner seg til aktiv, sansende lytting og deltakelse, og som kan inspirere til utforskning, lek og formidling av opplevelser, i tillegg til skapende og kreativt arbeid. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

Klassisk musikk

- Sommervise (Agathe Backer Grøndahl)
- I Dovregubbens hall (Edvard Grieg)
- Dyrenes karneval (Camille Saint-Saëns)

Jazz

- Vepsen (Inger Hagerup, Eldbjørg Raknes)
- La Cucaracha (trad., framført av Louis Armstrong)

Folke- og tradisjonsmusikk

- Fanitullen (trad.)
- Eatnemen Vuelie (Frode Fjellheim)
- Rollota rollota (skogfinsk trad. vise framført av Sinikka Langeland og Ove Berg)

Begrunnelse

Forslag til innholdselement

Innholdselementet gir elevene innsikt i den rike og mangfoldige kulturarven i Norge og elevene får mulighet til å oppleve felleskap gjennom å gjøre musikk sammen. Å lytte aktivt og sansende åpner for musikalske erfaringer, musikalsk utvikling og utvikling av faglig forståelse. Lytting i form av kroppslig, emosjonell og kognitiv deltakelse i musikk åpner for musikkglede, og kan inspirere til egen musikkbruk.

Kobling til kompetansemål etter 2. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og eksperimentere med puls, rytme, tempo, klang, melodi, dynamikk, harmoni og form i dans, med stemmen og i spill på instrumenter
- leke med musikkens grunnelementer gjennom lyd og stemme, lage mønstre og sette sammen mønstrene til enkle improvisasjoner og komposisjoner, også med digitale verktøy
- formidle opplevelser av ulike musikalske uttrykk gjennom samtale og kunstneriske uttrykksformer

Innholdslisten skal gi støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget. Verdigrunnlaget fra overordnet del av læreplanverket er inkludert i læreplaner for fag, særlig i delen om Fagets relevans og sentrale verdier i Om faget, men også i andre deler av læreplanene.

Hvor enig er du i at innholdet i listen gir støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget?

Ikke svart

Innholdslistene skal uttrykke og bidra med felles referanserammer. Felles referanserammer kan være både noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.

Hvor enig er du i at innholdet i listen kan bidra med felles referanserammer?

Ikke svart

Innholdslistene skal synliggjøre at fellesskapet utvikles kontinuerlig. Felles referanserammer er noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.

Hvor enig er du i at innholdet i listen har en god balanse mellom eldre og nyere repertoar?

Ikke svart

Listen skal ha et håndterbart omfang. Listen er ikke en uttømmende liste over alt innhold som kan være relevant innhold i opplæringen.

Hvor enig er du i at den samlede mengden innholdselementer knyttet til 1.–2. trinn har et omfang som er håndterbart å bruke for deg (lærer)?

Ikke svart

Innholdet på listen skal være tilpasset aldersgruppene i grunnskolen. Det er derfor laget egne innholdselementer for de trinnene det er angitt kompetansemål for.

Hvor enig er du i at innholdet på listen over er tilpasset 1.–2. trinn?

Ikke svart

Har du andre kommentarer til utkastet til veiledende innholdsliste til 1.–2. trinn?

Ikke svart

1.2. Innholdselementer for 3. og 4 trinn

Forslag til innholdselementer

Innholdselement

Beskrivelse

Sanger

Innholdselementet omfatter sanger fra ulike musikkulturer, inkludert musikkulturer i Norge, og egner seg for utøving, for eksempel i kor og som allsang. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

Ritualer og høytider

- Julekveldsvisa (Alf Prøysen, mel: Arnljot Høyland)
- Holly Jolly Christmas (Johnny Marks)
- Til Dovre faller (Johanne Holmedahl)
- Sámi soga lávlla (Samefolkets sang) (Isak Saba)
- Vuordit juovlaruohta (Staffasvisa, nordsamisk, finnes i sangboken Catarina Utsi: Suga suga Su)

Barnesanger og –viser, inkludert repertoar med humor

- Grønnsakspisevise (Thorbjørn Egner, mel: Christian Hartmann)
- Hvis dine ører henger ned (Øystein Sunde)
- Ols Bieras ledje šibihat (Old MacDonald had a farm, Eswall/Rydstrøm, oversatt av: E.U. Gaup)

Forslag til innholdselementer

- Ruonasborran lávlla (Grønnsakspisevise, Torbjørn Egner, oversatt av: ukjent)
- Áhčči ja eadni (Mor og far, nordsamisk, Stina Gaup-Westerlund)

Folkemusikk- og tradisjonsbaserte sanger og vokale uttrykk fra ulike musikkulturer

- Det var reven og rotta og grisen (trad., se Trall, finnes på norsk og arabisk)
- Kråkevisa (trad.)
- Deanu Majja (Majja fra Tana, joik med musikk)
- Romano Raklo (trad. romani, se minstemme.no)
- Kubjølla
- Shosholoza (trad., Sør-Afrika)
- Teri meri [Din og min (Ann Shanthya Thevanathan, Ole Hamre og Kato Ådland, trad. hindi, se Trall)
- Wadada ku qul qul [Ryk og reis] (trad. somali, se Trall)
- Gracias a la Vida, Violetta Parra (trad., Chile, se sangboken Sikia)
- Vem kan segla (svensk trad., se Trall, finnes på svensk og arabisk)

Pop, rock og hip hop

- Langt å gå (Klovner i kamp)
- Gula gula (Mari Boine)
- Min duovdagat (Samisk Grand Prix 2017, Inger Marie Nilut)
- Mannem åajaldahteme (SGP 2024, ByCilja)
- Goeksege (SGP 2023, Saara Hermansson)

Danser

Innholdselementet omfatter danser fra ulike musikkulturer, inkludert samisk musikkultur. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Barnereinlender (se Folkepedia)
- Færøysteg
- Line dance
- Hokey Cokey/Buggi-buggi
- BlimE

Begrunnelse

Å synge og å danse er sentrale måter å leve i og ta del i kulturen på, og musikkulturer har forskjellige sang- og dansetradisjoner og ulike estetiske uttrykk. Gjennom å lære å synge og danse et repertoar fra ulike musikkulturer, inkludert samisk musikkultur og nasjonale minoriteters musikkulturer, får elevene kjennskap til et mangfold av kunstneriske og kulturelle uttrykk, som åpner dører til større fellesskap. Gjennom felles utøvelse legger innholdselementene til rette for musikkglede, mestringsfølelse og følelse av tilhørighet, og elevene får mulighet til å erfare at egen stemme betyr noe i fellesskapet.

Forslag til innholdselementer

Kobling til kompetansemål etter 4. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utøve og utforske et repertoar av joiker, sanger og danser samisk musikkultur og andre musikkulturer

Forslag til innholdselement

Innholdselement

Beskrivelse

Musikk i sosiale sammenhenger

Musikk brukes i sosiale sammenhenger, i glede og sorg, og bidrar til fellesskap. Musikk skaper stemning og ramme for hverdagsritualer, bryllup, begravelser, bursdager, nasjonaldager og idrettsarrangement, og musikk brukes som trøst og for å minnes. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i sanger og danser elevene utøver nevnt ovenfor, og i tillegg:

Sanger (som også kan utøves)

- Ja, vi elsker (Bjørnstjerne Bjørnson, mel: Rikard Nordraak)/Vuoi mii ráhkistit dan eatnan, oversatt av Kristian Nissen)
- Guovžža riegeádanbeaivi (Bamsens fødselsdag, tekst og mel: Thorbjørn Egner, oversatt av: ukjent)
- Hávski lea eanan (Deilig er jorden, Bernhard Severin Ingemann, mel: fra tysk folketone, oversatt av Konrad Nielsen)
- Romjulsdrøm (Alf Prøysen, mel: Thoralf Borg)
- Guovdageidnui (Fotball sang, Deatnogátte Nuorat, Alt for Norge, tekst og mel: Ivar Dyrhaug og Torstein Flakne, framført av Drillos og Jørn Lande)

Musikkstykker som brukes i bryllup, begravelse og feiring av nasjonaldag

- Purpose (Richard Nordraak)
- Bruremarsj fra Lødingen (trad., nedtegnet av Daniel Vidving Pedersen Hægstad)
- Eg ser (Bjørn Eidsvåg)
- Valdresmarsj (Johannes Hansen, framført av H. M. Kongens Gardes musikkorps)
- Tradisjonelle personjoiker (eks: Nils Ove Kuorak, Njeallječalmát)

Begrunnelse

Innsikt i musikkbruk i sosiale sammenhenger gir elevene mulighet til å delta i samfunnet, og til å forstå seg selv og andre i en større sammenheng. Gjennom å lytte aktivt og sansende, erfare og samtale om musikalske uttrykk koplest til sosiale sammenhenger, vil elevene få mulighet til å oppleve og forstå hvordan musikk kan gi mening og være en berikelse. Innholdselementet gir elevene kulturell kompetanse i form av innsikt i og forståelse av hvordan musikk er bygget opp, musikalske virkemidler og hvordan musikken er forankret i og har betydning i kulturen den springer ut av.

Forslag til innholdselement

Kobling til kompetansemål etter 4. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- samtale om og reflektere over hvordan musikk skaper mening når den brukes i ulike sosiale sammenhenger

Innholdslisten skal gi støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget. Verdigrunnlaget fra overordnet del av læreplanverket er inkludert i læreplaner for fag, særlig i delen om Fagets relevans og sentrale verdier i Om faget, men også i andre deler av læreplanene.

Hvor enig er du i at innholdet i listen gir støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget?

Ikke svart

Innholdslistene skal uttrykke og bidra med felles referanserammer. Felles referanserammer kan være både noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.

Hvor enig er du i at innholdet i listen kan bidra med felles referanserammer?

Ikke svart

Innholdslistene skal synliggjøre at fellesskapet utvikles kontinuerlig. Felles referanserammer er noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.

Hvor enig er du i at innholdet i listen har en god balanse mellom eldre og nyere repertoar?

Ikke svart

Listen skal ha et håndterbart omfang. Listen er ikke en uttømmende liste over alt innhold som kan være relevant innhold i opplæringen.

Hvor enig er du i at den samlede mengden innholdselementer knyttet til 3.–4. trinn har et omfang som er håndterbart å bruke for deg (lærer)?

Ikke svart

Innholdet på listen skal være tilpasset aldersgruppene i grunnskolen. Det er derfor laget egne innholdselementer for de trinnene det er angitt kompetansemål for.

Hvor enig er du i at innholdet på listen over er tilpasset 3.–4. trinn?

Ikke svart

Har du andre kommentarer til utkastet til veiledende innholdsliste til 3.–4. trinn?

Ikke svart

1.3. Innholdselementer for 5., 6. og 7. trinn

Forslag til innholdselementer

Innholdselement

Beskrivelse

Musikkstykker og låter

Innholdselementet omfatter musikkstykker og låter fra ulike sjangre som egner seg til samspill. Samspill og felles musikkskapning er en måte å delta i, erfare og utvikle forståelse for musikk og musikalske fellesskap. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

Klassisk

- Ode til gleden (Beethoven)
- Gjendines bådnåt (Grieg)

Blues, pop og rock

- Sweet home Chicago (Robert Johnson)
- We will rock you (Queen)
- Dál buot čuovggat leat čuvvgodan (Lena Thuri, Elina Ijäs, Sárá Nilut)
- 29-Deanu Majja (Intrigue)
- Beassašmárkaniid (Anders P. Bongo, Bernt Mikkel Haglund, Sámi Grand Prix 2005)

Annen vokalbasert musikk med røtter i folke- og tradisjonsmusikk

- Såg du nokke tel kjerringa mi (trad.)
- Maze (Joik)
- Oye Como Va (Tito Puente/Santana)
- En sang om frihet (Christodoulou, Theodorakis)
- Everybody loves saturday night (trad. fra Sierra Leone, fra Verden i sang)

Forslag til innholdselementer

Sanger og andre vokale uttrykk

Innholdselementet omfatter eldre og nyere sanger og andre vokale uttrykk fra mangfoldige tradisjoner som egner seg til utøving, for eksempel i kor og som allsang. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

Ritualer og høytider

- Fedrelandssalmen (Weyse, Blix)
- Den fyrste song eg høyra fekk (Per Sivle, Lars Sjøraas)
- Vuonagiid juovlasálbma (Nordnorsk julesalme, Mari Boine, Stein Austrud)
- Norge i rødt, hvitt og blått (Larsen, Bø)
- Sami eatnan duoddarat (den samiske nasjonaljoiken, Valkeapää)

Folke- og tradisjonsmusikk

- Eg veit i himmelrik ei borg (trad.)
- Eg tente meg så lenge hjå ein telebondemann (trad.)
- Bele Mama (trad fra Vest-Afrika, fra Verden i sang)
- Dåsti (fra Pakistan, fra Verden i sang)

Viser, pop og rock

- Sommerfuggel i vinterland (Halfdan Sivertsen)
- Gabriellas sång (Py Bäckman, Stefan Nilsson)
- Imagine (Lennon)

Dans

Innholdselementet omfatter danser fra et mangfold av tradisjoner som egner seg til utøving.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Dobbeltreinlender (se Folkepedia)
- Ril
- Tretur
- Sydis
- Swing

Begrunnelse

Innholdselementene gir elevene innsikt i den rike og mangfoldige musikkulturen i Norge. Gjennom å lære å utøve et mangfold av musikkstykker, låter, sanger, andre vokale uttrykk og danser blir elevene gitt mulighet til å delta i levende musikkulturer, og de erfarer og får kjennskap til musikalske, vokale og kroppslige uttrykk fra andre kulturer og eldre tider.

Kobling til kompetansemål etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utøve et repertoar av musikk, sang, andre vokale uttrykk og dans fra samtiden og historien

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
Musikk og musikalsk utvikling	<p>Å arbeide med musikk og musikalsk utvikling handler om å legge merke til, sette ord på og reflektere over personlige opplevelser og å utvikle faglig forståelse av musikalsk utvikling i historisk sammenheng, i og på tvers av sjangre.</p> <p>Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i musikkstykker, låter, sanger, andre vokale uttrykk og danser elevene utøver, og i tillegg:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klassiske musikkstykker som eksemplifiserer forholdet mellom nåtid og fortid, av for eksempel Ludvig van Beethoven, Edvard Grieg, Igor Stravinsky, Pauline Hall eller Cecilie Ore. • Artister som Jan Garbarek, A-Ha, Odd Nordstoga, Karpe eller Ella Marie, og hvordan deres musikk på ulike måter viser hvordan deres musikk forholder seg til fortidens musikalske uttrykk • Sampling i hip hop og samisk musikk som eksempler på hvordan dagens musikk forholder seg til tidligere musikk

Begrunnelse

Ved å arbeide med musikk, musikalsk utvikling og historiske hendelser vil elevene få innsikt i hvordan de selv forholder seg til musikk, og også utvikle innsikt i hvordan musikk blir til, oppleves og forstås i en historisk sammenheng hvor nåtid påvirkes av fortid.

Kobling til kompetansemål etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og drøfte hvordan musikk fra fortiden påvirker dagens musikk
- utforske og formidle musikalske opplevelser og erfaringer

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
Musikk og identitet	<p>Innholdselementet musikk og identitet handler om å utvikle forståelse for hvordan musikk henger sammen med personers, grupper og kulturers identiteter, og omfatter blant annet hvordan kjønn og kjønnsroller uttrykkes gjennom musikk, blant annet i audiovisuelle medier og ved hjelp av ulike markører.</p> <p>Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i musikkstykker, låter, sanger, andre vokale uttrykk og danser som elevene utøver, og i tillegg:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nasjonalromantikken som eksempel på identitetsutvikling • Artister som Alf Prøysen, Kari Bremnes, Mari Boine eller deLillos • Urfolksidentitet gjennom eksempler som Altaaksjonen og Fosen og Ulvejoiken • Eksempler på musikk som uttrykker nasjonale minoriteters identiteter, som Fant-Sonja (Veronica Akselsen, Elias Akselsen) og Rollota Rollota (Sinikka Langeland, Ove Berg) • Kjønnsstereotyper i ulike musikalske sjangre, ensembletyper og musikkvideoer

Forslag til innholdselement

- Eksempler som viser ulike muligheter og forventninger til ulike kjønn, for eksempel Agathe Backer Grøndahl, Clara Schumann, Aretha Franklin, Billy Holiday, Johnny Cash, Freddy Mercury, Eminem, Pitbull, Flo Rida, R-Kelley, Queen Latifah, Justin Bieber, Taylor Swift og Miley Cyrus, i tillegg til lokale, tidsaktuelle eksempler fra elevenes interessefelt.

Begrunnelse

Å arbeide med temaet musikk og identitet gir elevene innsikt i hvordan musikk kan være en viktig del av individers og kulturers identiteter. Musikk brukes både til å finne ut hvem vi er, hvor vi hører til og hva som er viktig for oss, og forståelse for egne og andres kulturer er en viktig demokratisk verdi. Gjennom å erfare og reflektere over kjønn og kjønnsroller i musikk utvikler elevene kritisk tenkning om stereotyper og diskriminering på grunnlag av kjønn.

Kobling til kompetansemål etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- undersøke hvordan kjønn, kjønnsroller og seksualitet fremstilles i dans og joik og annen musikk i det offentlige rom, og skape uttrykk som utfordrer stereotyper
- reflektere over hvordan musikk kan spille ulike roller for utvikling av individer og gruppers identitet

Innholdslisten skal gi støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget. Verdigrunnlaget fra overordnet del av læreplanverket er inkludert i læreplaner for fag, særlig i delen om Fagets relevans og sentrale verdier i Om faget, men også i andre deler av læreplanene.

Hvor enig er du i at innholdet i listen gir støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget?

Ikke svart

Innholdslistene skal uttrykke og bidra med felles referanserammer. Felles referanserammer kan være både noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.

Hvor enig er du i at innholdet i listen kan bidra med felles referanserammer?

Ikke svart

Innholdslistene skal synliggjøre at fellesskapet utvikles kontinuerlig. Felles referanserammer er noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.

Hvor enig er du i at innholdet i listen har en god balanse mellom eldre og nyere repertoar?

Ikke svart

Listen skal ha et håndterbart omfang. Listen er ikke en uttømmende liste over alt innhold som kan være relevant innhold i opplæringen.

Hvor enig er du i at den samlede mengden innholdselementer knyttet til 5.–7. trinn har et omfang som er håndterbart å bruke for deg (lærer)?

Ikke svart

Innholdet på listen skal være tilpasset aldersgruppene i grunnskolen. Det er derfor laget egne innholdselementer for de trinnene det er angitt kompetansemål for.

Hvor enig er du i at innholdet på listen over er tilpasset 5.–7. trinn?

Ikke svart

Har du andre kommentarer til utkastet til veiledende innholdsliste til 5.–7. trinn?

Ikke svart

1.4. Innholdselementer for 8., 9. og 10. trinn

Forslag til innholdselementer

Innholdselement

Beskrivelse

Musikkstykker og låter

Innholdselementet omfatter musikkstykker og låter fra ulike sjangre som egner seg til samspill. Samspill og felles musikkskapning er en måte å delta i, erfare og utvikle forståelse for musikk og musikalske fellesskap. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

Instrumental

- Reodors ballade (Bent Fabricius-Bjerre)

Vokalbasert musikk på norsk

- Riv i hjertet (Sondre Justad)
- Ghettoparasitt (Hkeem, Maria Mena)
- Lys og varme (Åge Alexandersen)
- Langt å gå (Klovner i kamp)
- Fire hjul på et slott (Mikael Lien)

Joik

- Dálkkiid čađa (Piera Eira & Máijá)
- Sámiid Ædnan (Sverre Kjelsberg, Mattis Hætta)

Forslag til innholdselementer

- Normo-Jovvna (Piera Balto)
- Daniels joik (Jon Henrik Fjällgren)

Annen vokalbasert musikk på samisk

- Máilbmi jorra (Mollet)
- Váimmustan lea bieggá (Valkeapää)
- Goaskinviellja (Mari Boine)
- Mjërra (Sara Ajnnak)
- Vårre (Maxida Märak)

Vokalbasert musikk på engelsk

- Another brick in the wall (Pink Floyd)
- Zombie (The Cranberries)
- Blinding lights (Weeknd)
- Birds of a feather (Billie Eilish)

Sanger og andre vokale uttrykk

Innholdselementet omfatter et variert repertoar sanger og andre vokale uttrykk som egner seg til utøving, for eksempel i kor og som allsang. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

På samisk

- Alla Hearra (Mari Boine)
- Golle Máze (joik)
- Stállangazza (Sančuari)
- Vilda Bojat (Felgen Orkester)
- Psalm (Frode Fjellheim)

På norsk

- Danse mi vise, gråte min sang (Skjæraasen, Goksøyr)
- Lett å være rebell (Karpe)
- Trø sti (Stine Bogsveen)
- Hjerteknuser (rOlFFa)
- Samefolkets land (Ole Ivars, Mattis Hætta)

På engelsk

- We shall overcome (trad.)
- The times they are a-changing (Bob Dylan)
- I wish I knew how it feels to be free (Nina Simone)
- Unsongs (Moddi)

Dans

Innholdselementet omfatter et variert repertoar av danser som egner seg til utøving, og til utforskning av hvordan kropp, bevegelse og rytme brukes i kulturelle og sosiale

Forslag til innholdselementer

sammenhenger.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Swing
- Hip hop
- Seksmannsril
- Polonese

Begrunnelse

Innholdselementene gir elevene innsikt i den rike og mangfoldige sang-, musikk- og dansekulturen i Norge. Gjennom å lære å utøve et mangfold av musikkstykker, låter, sanger, andre vokale uttrykk og danser blir elevene gitt mulighet til å delta i levende musikkulturer, og de erfarer og får kjennskap til musikalske, vokale og kroppslige uttrykk fra flere kulturer

Kobling til kompetansemål etter 10. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utøve et variert repertoar av joik, sang, musikk, andre vokale uttrykk og dans

Forslag til innholdselement

Innholdselement

Beskrivelse

Bevaring og fornying av musikalske tradisjoner

Innholdselementet viser hvordan musikalske tradisjoner inneholder både en plattform å stå på og artister som utfordrer og utvikler denne plattformen. Gjennom å se nærmere på artister og komponister som har bidratt til endring eller bevaring av musikalske uttrykk, får elevene en forståelse av hvordan musikalsk utvikling foregår.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i musikken og dansen elevene utøver, og i tillegg komponister og artister som:

Klassisk musikk

- Johann Sebastian Bach
- Wolfgang Amadeus Mozart
- Arnold Schönberg

Jazz

- Miles Davis
- Aretha Franklin

Samisk musikk

- Mari Boine
- Nils Aslak Valkeapää
- Frode Fjellheim

Norsk folkemusikk

- Ingebjørg Bratland

Forslag til innholdselement

- Valkyrien Allstars

Popmusikk, hip hop, svartmetall

- A-Ha
- Aurora
- Tungtvann
- Dimmu Borgir
- Amoc

Begrunnelse

Å arbeide med musikalske tradisjoner kan gjennom eksemplene gi verdifull innsikt i verdien av både å bevare det tradisjonelle og å utvikle nye praksiser og kulturuttrykk. Det gir også verdifull innsikt i hvordan musikkhistorien har utviklet seg og om forholdet mellom kulturarv og mangfold og nye impulser.

Kobling til kompetansemål etter 10. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- reflektere over hvordan musikalske tradisjoner bevares og fornyes

Forslag til innholdselement

Innholdselement

Beskrivelse

Musikk og samfunn

Innholdselementet musikk og samfunn handler om å utvikle forståelse for musikkens betydning i samfunnet, som fellesskap, uttrykksmiddel, samfunnskritikk, og som middel til inkludering og ekskludering.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Komponister og artister som Beethoven, Shostakovitsj, Messiaen, Bob Marley, Joni Mitchell, Nina Simone, Nils Aslak Valkeapää, Mari Boine, Bob Dylan eller Tupac.
- Musikalske ungdomskulturer og ungdomsidentiteter som rock, punk, rap og hip hop fra 1950-tallet og framover
- Gelem, gelem av Žarko Jovanović, regnes av mange som den romske nasjonalsangen (se Rom og musikk på minstemme.no)
- Sanger brukt til minnemarkering etter 22. juli som Mitt lille land, Til ungdommen, Barn av regnbuen og Påfugl
- Fortunate son (Creedence Clearwater Revival, protest mot krigen i Vietnam)
- Krigsseilerrekviem (Morten Christophersen, om virkningen krig kan ha på enkeltmennesker og samfunn, og viktigheten av å arbeide for fred)

Begrunnelse

Innholdselementet musikk og samfunn gir elevene innsikt i musikkens betydning og funksjon i samfunnet. Musikk brukes til å finne ut hvem vi er, hvor vi hører til og hva som er viktig for oss, både for individer, grupper og i samfunnet i et større perspektiv. Gjennom å reflektere over egne og andres verdier, ytringer, ytringsfrihet og

Forslag til innholdselement

etiske dilemmaer i og gjennom musikk utvikler elevene evne til kritisk tenkning og får mulighet til å reflektere over betydningen av demokratiske verdier.

Kobling til kompetansemål etter 10. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og reflektere over hvordan musikk, sang og dans som estetiske uttrykk er påvirket av og uttrykk for historiske og samfunnsmessige forhold, og skape musikalske uttrykk som tar opp utfordringer i samtiden
- utforske og drøfte musikkens og dansens betydning i samfunnet og etiske problemstillinger knyttet til musikalske ytringer og musikkulturer

Innholdslisten skal gi støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget. Verdigrunnlaget fra overordnet del av læreplanverket er inkludert i læreplaner for fag, særlig i delen om Fagets relevans og sentrale verdier i Om faget, men også i andre deler av læreplanene.

Hvor enig er du i at innholdet i listen gir støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget?

Ikke svart

Innholdslistene skal uttrykke og bidra med felles referanserammer. Felles referanserammer kan være både noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.

Hvor enig er du i at innholdet i listen kan bidra med felles referanserammer?

Ikke svart

Innholdslistene skal synliggjøre at fellesskapet utvikles kontinuerlig. Felles referanserammer er noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.

Hvor enig er du i at innholdet i listen har en god balanse mellom eldre og nyere repertoar?

Ikke svart

Listen skal ha et håndterbart omfang. Listen er ikke en uttømmende liste over alt innhold som kan være relevant innhold i opplæringen.

Hvor enig er du i at den samlede mengden innholdselementer knyttet til 8.–10. trinn? har et omfang som er håndterbart å bruke for deg (lærer)?

Ikke svart

Innholdet på listen skal være tilpasset aldersgruppene i grunnskolen. Det er derfor laget egne innholdselementer for de trinnene det er angitt kompetansemål for.

Hvor enig er du i at innholdet på listen over er tilpasset 8.–10. trinn?

Ikke svart

Har du andre kommentarer til utkastet til veiledende innholdsliste til 8.–10. trinn?

Ikke svart

1.5. Oppsummerende spørsmål

I hvilken grad er du enig i at veiledende innholdsliste er til god hjelp og støtte for lærere i arbeidet med læreplanene?

Ikke svart

Hvor enig er du i at innholdet som er valgt ut er i tråd med læreplanen i faget?

Ikke svart

Tenker du at det vil være nyttig at det utvikles veiledende innholdsliste til flere fag?

Ikke svart

— Generelt negativ

Generell kommentar

Den norske kirke takker for muligheten til å gi innspill til Utdanningsdirektoratets utkast til veiledende innholdslistene til læreplanene i norsk, musikk, samfunnsfag og samiske fag. Innledningsvis vil vi avklare at vi gir et samlet, generelt og likelydende svar til alle innholdslistene som er publisert, da det er eneste måten vi kan svare ut det som er den overordnede problematikken med utkastene: Manglende helhetlig forståelse av kristendom som religion og som integrert i vestlig kulturarv og virkelighetsforståelse.

Dernest vil vi uttrykke støtte til intensjonen bak arbeidet med veiledende innholdslistene. Ambisjonen om å styrke skolens arbeid med verdigrunnlaget, bidra til felles referanserammer og gi økt innsikt i felles historie, kulturarv og tradisjoner, er både viktig og nødvendig. Dette gjelder særlig i en tid preget av økt polarisering og raske samfunnsendringer. Samtidig mener Den norske kirke at de foreliggende utkastene i for liten grad ivaretar kristen kulturarv og kristendommens samfunnsformende betydning i Norge gjennom historien. Denne mangelen gjelder på tvers av fagområdene og svekker listenes evne til å oppfylle sitt eget formål om felles referanserammer og historisk forståelse.

Overordnet vurdering

De veiledende innholdslistene er frivillige å bruke, men vil i praksis få en normerende funksjon for hva som oppfattes som relevant og legitimt faglig innhold. Nettopp derfor er det avgjørende at listene gir et faglig presist og balansert bilde av de tradisjonene som har formet Norge som samfunn.

Den norske kirke registrerer at kristen tro og praksis i de ulike listene fremstår som enkeltstående innslag, løsrevet fra institusjoner, historiske prosesser og dagligliv. Det gir en manglende faglig dybde hvor sentrale forklaringsfaktorer for norsk samfunnsutvikling blir underkommunisert.

Felles referanserammer og kristen kulturarv

I høringsmaterialet understrekes det gjentatte ganger at innholdslistene skal bidra til felles referanserammer. Etter Den norske kirkes vurdering forutsetter dette at kristendom synliggjøres på et bedre vis enn hva som kommer frem i utkastene.

Å utelate eller nedtone påvirkningen kristendommen har hatt innebærer ikke likebehandling, men tap av historisk presisjon. En livssynsåpen skole forutsetter kunnskap om majoritetstradisjonens faktiske rolle, på samme måte som kunnskap om minoriteter og urfolk er nødvendig og forventet.

Samlet sett mener Den norske kirke at kristendom i utkastene til de veiledende innholdslistene i for stor grad framstår som bakgrunn eller enkeltinnslag, og i for liten grad som en sammenhengende tradisjon som har formet språk, kultur, samfunn og verdigrunnlag i Norge.

Om fagutkastene

Den norske kirke registrerer at de veiledende innholdslistene inneholder et bredt og mangfoldig utvalg av tekster, musikk og temaer, og at kristne uttrykk er til stede, blant annet i form av salmer, julesanger, bibelsk inspirerte fortellinger, kirkemusikk knyttet til livsriter og omtale av kristningen av Norge. Samtidig mener kirken at

kristendommens betydning i liten grad tematiseres på en måte som gir elevene forståelse av dens rolle som kultur- og samfunnsformende kraft i Norge.

På tvers av fagområdene behandles kristne tekster og musikalske uttrykk i hovedsak som enkeltstående innslag, løsrevet fra den tradisjonen de springer ut av. Det savnes tydelig tematisering av kristendommens betydning for språkene våre, litteratur og fortellertradisjon, av hvordan kristen tekst- og salmekultur har preget de ulike språkene våre, metaforer og moralske forestillinger, og av kirkens rolle som historisk arena for musikkutøvelse, musikkutdanning og fellesskap. Når denne konteksten mangler, får elevene tilgang til uttrykkene, men ikke til forståelsen av deres plass i norsk kulturhistorie.

Avsluttende anbefaling

Den norske kirke anbefaler at de veiledende innholdslistene revideres slik at de i større grad synliggjør kristendom som en integrert del av norsk kulturarv, og gir en tydeligere historisk og tverrfaglig forankring av verdigrunnlaget og de felles referanserammene som opplæringen skal bygge på. Videre bør både majoritets- og minoritetsperspektiver inkluderes på en måte som gir et helhetlig bilde av norsk historie og samfunnsutvikling, uten at dette skjer på bekostning av sentrale og dokumenterte historiske sammenhenger.

Den norske kirke stiller seg til disposisjon til videre dialog i det videre arbeidet og bidrar gjerne med faglig kompetanse knyttet til kulturarv, kirkehistorie, kirkemusikk og lokalt kulturminnearbeid.

Utkast til veiledende innholdsliste til læreplan i norsk

1. Om utkast til veiledende innholdsliste til læreplan i norsk

Utkast til den veiledende innholdslisten til læreplanen i norsk dekker de delene av læreplanen som omhandler det kulturspesifikke innholdet i norskfaget: tekster, sjangrer, litteraturhistorie og språk i Norge.

Det er ikke utviklet innhold til ferdighetsdelen av faget, det vil si lese- og skriveopplæringen og de muntlige og digitale ferdighetene.

Veiledende innholdsliste er en ny form for støtte til lærerne og skolenes arbeid med læreplanene. De skal støtte skolenes arbeid med verdigrunnlaget, og bidra med felles referanserammer og økt innsikt i, blant annet felles historie, kulturarv og tradisjoner. Listene er veiledende, og frivillige å bruke.

Listene kan brukes av lærere når de planlegger og gjennomfører undervisning i fagene og som utgangspunkt for samtaler om hva som er relevant faglig innhold i opplæringen. De inneholder forslag til konkret innhold som temaer, praksiser, begreper, tekster og lignende, men er ikke en heldekkende liste over alt innhold som er aktuelt i faget.

Første utkast til veiledende innholdsliste omfatter kun barnetrinnet (1.–7. trinn). Du finner spørsmål etter hvert hovedtrinn. Det er også noen overordnede spørsmål til slutt i utkastet.

Til hvert innholdselement følger det med en kort beskrivelse med noen eksempler på innhold som undervisningen kan ta utgangspunkt i. Det følger også en begrunnelse for hvorfor innholdselementet er valgt ut og hvilke kompetansemål innholdselementet er relatert til. Begrunnelsen knytter seg til tekstene i delen «Om faget» i læreplanen.

Utkast til innholdselementer til 8.–10. trinn vil komme på innspill i en senere innspillsrunde.

1.1. Innholdselementer for 1. og 2. trinn

Forslag til innholdselementer	
Innholdselement	Beskrivelse
Sangtekster	<p>Innholdselementet omfatter eldre og nyere sangtekster fra en mangfoldig sangtradisjon. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bjørnstjerne Bjørnson: "Ja, vi elsker" • Aasmund Olavsson Vinje: "Leitande etter Blåmann" • Margrethe Munthe: "Jeg snører min sekk" • Alf Prøysen: "Året rundt" • Klovner i Kamp: "Langt å gå"

Forslag til innholdselementer

Eventyr og sagn

Innholdselementet omfatter eventyr og sagn fra ulike fortellertradisjoner.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Asbjørnsen og Moe: "Askeladden som kappåt med trollet"
- Nordsamisk sagn: "Hvordan myggen kom til Sápmi"
- Hans Ross: "Rennom rennom alle fast"
- Romsk eventyr: "Salt i livet" ("Lon ando trajo")
- Eva Scheer: "Den rike mannen og brødet"

Dikt, rim og regler

Innholdselementet omfatter eldre og nyere dikt som synliggjør språkets forside og leker med rim og rytme. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Jacob Sande: "Gåsa, katten og hanen"
- Andre Bjerke: "Farao på ferie"
- Inger Hagerup: "Mauren"
- Per Olav Kaldestad: "Sola"
- Ingvild H. Rishøi: "Dyr som får venner 2"

Bildebøker og illustrerte barnebøker

Innholdselementet omfatter bøker som kombinerer skrift og illustrasjon, og som egner seg til høytlesing og samtaler. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Astrid Lindgren: *Pippi Langstrømpe*
- Thorbjørn Egner: *Folk og røvere i Kardemomme by*
- Henrik Hovland og Torill Kove: *Johannes Jensen føler seg annerledes*
- Bjørn F. Rørvik og Per Dybvig: *Vaffelfisken*
- Kari Stai: *Jakob og Neikob – Stormen*

Sakprosa

Innholdselementet omfatter sakprosaetekster som egner seg til høytlesing og samtale.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- FNs barnekonvensjon
- Agnes-Margrethe Bjorvand: *Astrid Lindgren*
- Anna Fiske: *Hvordan er det å være barn?*
- Bjørn Arild Ersland: *Bjørnen sover*

Begrunnelse

Innholdselementene gir elevene innsikt i den rike og mangfoldige språk- og kulturarven i Norge, og gir dem litterære opplevelser og mulighet til å uttrykke seg kreativt og skapende. Utvalget inkluderer forfatterskap og tekster som inngår i de felles referansene i Norge. Samtidig inkluderer utvalget samisk kultur og nasjonale minoriteter i det nasjonale fellesskapet, i større grad enn det som har vært vanlig i norskfaget.

Forslag til innholdselementer

Kobling til kompetansemål etter 2. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- lytte til og samtale om skjønnlitteratur og sakprosa på bokmål og nynorsk
- leke med rim og rytme og lytte ut språklyder og stavelser i ord
- uttrykke tekstopplevelser gjennom lek, sang, tegning, skriving og andre kreative aktiviteter

Forslag til innholdselement

Innholdselement

Beskrivelse

Faste uttrykk i norsk

Innholdselementet omfatter mye brukte uttrykksmåter i det norske språket. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Ugler i mosen
- Å slå to fluer i en smekk
- Å bite i det sure eplet
- Å gå over streken

Begrunnelse

De faste uttrykkene er sentrale for kommunikasjon og kulturforståelse og gir elevene innsikt i den rike språk- og kulturarven i Norge.

Kobling til kompetansemål etter 2. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og samtale om oppbygningen av og betydningen til ord og uttrykk

Innholdslisten skal gi støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget. Verdigrunnlaget fra overordnet del av læreplanverket er inkludert i læreplaner for fag, særlig i delen om Fagets relevans og sentrale verdier i Om faget, men også i andre deler av læreplanene.

Hvor enig er du i at innholdet i listen gir støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget?

Ikke svart

Innholdslistene skal uttrykke og bidra med felles referanserammer. Felles referanserammer kan være både noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.
Hvor enig er du i at innholdet i listen kan bidra med felles referanserammer?

Ikke svart

Innholdslistene skal synliggjøre at fellesskapet utvikles kontinuerlig. Felles referanserammer er noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.
Hvor enig er du i at innhold i listen har en god balanse mellom eldre og nyere tekster?

Ikke svart

Listen skal ha et håndterbart omfang. Listen er ikke en uttømmende liste over alt innhold som kan være relevant innhold i opplæringen.
Hvor enig er du i at den samlede mengden innholdselementer knyttet til 1.–2. trinn har et omfang som er håndterbart å bruke for deg (lærer)?

Ikke svart

Innholdet på listen skal være tilpasset aldersgruppene i grunnskolen. Det er derfor laget egne innholdselementer for de trinnene det er angitt kompetansemål for.
Hvor enig er du i at innholdet på listen over er tilpasset 1.–2. trinn?

Ikke svart

Har du andre kommentarer til utkastet til veiledende innholdsliste til 1.–2. trinn?

Ikke svart

1.2. Innholdselementer for 3. og 4 trinn

Forslag til innholdselementer

Innholdselement	Beskrivelse
-----------------	-------------

Forslag til innholdselementer

Eventyr og sagn

Innholdselementet omfatter eventyr og sagn fra ulike fortellertradisjoner. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Asbjørnsen og Moe: "Østenfor sol og vestenfor måne"
- Sørsamisk eventyr: "Da Stallo giftet seg med en trestokk"
- Lulesamisk sagn: "Kjempefuglen på Stetind"
- Kvensk/norskfinsk sagn ved Just Qvigstad: "Hvorfor Pasvikelva er så brei"
- M. B. Landstad: "Huldrene og tussene på frierferd"
- H. C. Andersen: "Piken med sovelstikkene"

Sangtekster og dikt

Innholdselementet omfatter eldre og nyere sangtekster og dikt fra en mangfoldig litterær tradisjon. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Henrik Wergeland: "Vi ere en Nation vi med"
- Henrik Ibsen: "Vi vandrer med freidig mot"
- Isak Saba: "Samefolkets sang"
- Halldis Moren Vesaas: "Fuglewise"
- Knutsen og Ludvigsen: "Grevling i taket"

Faktabøker

Innholdselementet omfatter faglitteratur for barn som kombinerer skrift og illustrasjon, og som egner seg til lesing, høytlesing og samtale. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Trond-Viggo Torgersen: *Kroppen*
- Jon Ewo: *Fortellingen om et mulig drap*
- Bjørn Ousland: *Nordover – med Nansen mot Nordpolen*
- Erna Osland: *Når det regnar i Afrika – ei bok om vår og klimaendringar*
- Jan Chr. Næss: *Ville dyr i byen*

Barnebøker

Innholdselementet omfatter bøker som kombinerer skrift og illustrasjon, og som egner seg til lesing, høytlesing og samtale. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Anne-Cath. Vestly: *Aurora i blokk Z*
- Bjørn Sortland: *Venezia-mysteriet*
- Lisa Aisato: *Mine to oldemødre*
- Maria Parr: *Tonje Glimmerdal*
- Håkon Øvreås: *Brune*

Begrunnelse

Innholdselementene gir elevene innsikt i den rike og mangfoldige språk- og kulturarven i Norge. Tekstene åpner for litterære opplevelser og mulighet til å uttrykke seg kreativt og skapende og reflektere over sentrale verdier og

Forslag til innholdselementer

moralske spørsmål. Utvalget inkluderer forfatterskap og tekster som inngår i de felles referansene i Norge. Samtidig inkluderer utvalget samisk kultur og nasjonale minoriteter i det nasjonale fellesskapet i større grad enn det som har vært vanlig i norskfaget.

Kobling til kompetansemål etter 4. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- lese og lytte til fortellinger, eventyr, sangtekster, faktabøker og andre tekster på bokmål og nynorsk og i oversettelse fra samiske og andre språk, og samtale om hva tekstene betyr for eleven
- utforske og formidle tekster gjennom samtale, skriving, lek, bevegelse og andre kreative uttrykk
- samtale om forskjellen mellom meninger og fakta i tekster

Innholdslisten skal gi støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget. Verdigrunnlaget fra overordnet del av læreplanverket er inkludert i læreplaner for fag, særlig i delen om Fagets relevans og sentrale verdier i Om faget, men også i andre deler av læreplanene.

Hvor enig er du i at innholdet i listen gir støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget?

Ikke svart

Innholdslistene skal uttrykke og bidra med felles referanserammer. Felles referanserammer kan være både noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.

Hvor enig er du i at innholdet i listen kan bidra med felles referanserammer?

Ikke svart

Innholdslistene skal synliggjøre at fellesskapet utvikles kontinuerlig. Felles referanserammer er noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.

Hvor enig er du i at innholdet i listen har en god balanse mellom eldre og nyere tekster?

Ikke svart

Listen skal ha et håndterbart omfang. Listen er ikke en uttømmende liste over alt innhold som kan være relevant innhold i opplæringen.

Hvor enig er du i at den samlede mengden innholdselementer knyttet til 3.–4. trinn har et omfang som er håndterbart å bruke for deg (lærer)?

Ikke svart

Innholdet på listen skal være tilpasset aldersgruppene i grunnskolen. Det er derfor laget egne innholdselementer for de trinnene det er angitt kompetansemål for.

Hvor enig er du i at innholdet på listen over er tilpasset 3.–4. trinn?

Ikke svart

Har du andre kommentarer til utkastet til veiledende innholdsliste til 3.–4. trinn?

Ikke svart

1.3. Innholdselementer for 5., 6. og 7. trinn

Forslag til innholdselementer

Innholdselement	Beskrivelse
Sangtekster	Innholdselementet omfatter eldre og nyere sangtekster fra en mangfoldig sangtradisjon. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: <ul style="list-style-type: none"> • Ivar Aasen: "Nordmannen" • Sang på romani: "Romano Raklo" • Ragnar Hovland: "Kveldssong for deg og meg" • Musti: "gro harlem brundtland"
Dikt	Innholdselementet omfatter eldre og nyere dikt som synliggjør ulike lyriske former og litterære tradisjoner. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: <ul style="list-style-type: none"> • "Trymskvadet" • Sigbjørn Obstfelder: "Regn" • Paulus Utsi: "Joiken" • Karen Anne Buljo: "Nattens lydige barn" • Ruth Lillegraven: "eg er eg er eg er"

Forslag til innholdselementer

Noveller

Innholdselementet omfatter eldre og nyere noveller fra ulike litterære tradisjoner.

Undervisningen kan ta utgangspunkt i:

- Dikken Zwilgmeyer: "Margrete Kind"
- Åsta Holth: "Salt"
- Johan Borgen: "Av en født forbryters dagbok"
- Bent Haller: "Ispigen"
- Lars Mæhle: "Juleevangeliet"

Barne- og ungdomsbøker

Innholdselementet omfatter bøker som egner seg til lesing og samtaler.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Maria Gripe: *Tordyveln flyger i skymningen*
- Erlend Loe: *Kurt koker hodet*
- Karen Anne Buljo: *Nieidagorži/Pikefossen*
- Amina Sewali: *Hør'a dagbok*
- Arnfinn Kolerud: *Ivar får ansvar*

Sakprosa

Innholdselementet omfatter faglitteratur i ulike sjangre for barn og unge.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Sigbjørn Skåden: *Samer*
- Tinashe Williamson og Thea Jacobsen: *Håndbok for unge antirasister*
- Andreas Iversen: *Max Manus*

Begrunnelse

Innholdselementene gir elevene innsikt i den rike og mangfoldige språk- og kulturarven i Norge og gir dem mulighet til å reflektere over sentrale verdier og moralske spørsmål. Utvalget inkluderer forfatterskap og tekster som inngår i de felles referansene i Norge, Samtidig inkluderer utvalget samisk kultur og nasjonale minoriteter i det nasjonale fellesskapet i større grad enn det som har vært vanlig i norskfaget.

Kobling til kompetansemål etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- lese lyrikk, noveller, fagtekster og annen skjønnlitteratur og sakprosa på bokmål og nynorsk, svensk og dansk og samtale om formål, form og innhold
- lese samiske tekster på norsk og samtale om verdiene som kommer til uttrykk, og hvordan stedsnavn og personnavn som inneholder de samiske bokstavene, uttales

Forslag til innholdselement

Innholdselement

Beskrivelse

Forslag til innholdselement

Sjangrer	Innholdslisten omfatter sentrale muntlig og skriftlige sjangrer i den norske tekstkulturen. Undervisningen kan ta utgangspunkt i: <ul style="list-style-type: none"> • Artikkel • Anmeldelse • Fortelling • Debattinnlegg • Muntlig presentasjon
-----------------	--

Begrunnelse

Sjangrer er viktige felles referanser i en kultur, og kunnskap om sjangrer hjelper elevene til å uttrykke seg selv og til tolke andres tekster på adekvate måter. Slik bidrar kunnskap om sentrale sjangrer til at elevene kan delta i arbeidslivet og samfunnslivet.

Kobling til kompetansemål etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- beskrive, fortelle, argumentere og reflektere i ulike muntlige og skriftlige sjangre og for ulike formål

Forslag til innholdselementer

Innholdselement	Beskrivelse
Talespråkvarianter av norsk	Innholdselementet omfatter fagbegreper som beskriver ulike talespråkvarianter av norsk. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: <ul style="list-style-type: none"> • Dialekt • Sosiolekt • Multietnolektisk stil • Norsk som andrespråk

Begrunnelse

Kunnskap om talespråkvarianter kan bidra til at elevene blir trygge språkbrukere og bevisste på sin egen språklige og kulturelle identitet innenfor et inkluderende fellesskap der flerspråklighet blir verdsatt som en ressurs. Elevene får også innsikt i den rike og mangfoldige språk- og kulturarven i Norge.

Kobling til kompetansemål etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- sammenligne talespråk i nærmiljøet med andre talespråkvarianter i Norge og med nabospråk

Innholdslisten skal gi støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget. Verdigrunnlaget fra overordnet del av læreplanverket er inkludert i læreplaner for fag, særlig i delen om Fagets relevans og sentrale verdier i Om faget, men også i andre deler av læreplanene.

Hvor enig er du i at innholdet i listen gir støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget?

Ikke svart

Innholdslistene skal uttrykke og bidra med felles referanserammer. Felles referanserammer kan være både noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.

Hvor enig er du i at innholdet i listen kan bidra med felles referanserammer?

Ikke svart

Innholdslistene skal synliggjøre at fellesskapet utvikles kontinuerlig. Felles referanserammer er noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.

Hvor enig er du i at innholdet i listen har en god balanse mellom eldre og nyere tekster?

Ikke svart

Listen skal ha et håndterbart omfang. Listen er ikke en uttømmende liste over alt innhold som kan være relevant innhold i opplæringen.

Hvor enig er du i at den samlede mengden innholdselementer knyttet til 5.–7. trinn har et omfang som er håndterbart å bruke for deg (lærer)?

Ikke svart

Innholdet på listen skal være tilpasset aldersgruppene i grunnskolen. Det er derfor laget egne innholdselementer for de trinnene det er angitt kompetansemål for.

Hvor enig er du i at innholdet på listen over er tilpasset 5.–7. trinn?

Ikke svart

Har du andre kommentarer til utkastet til veiledende innholdsliste til 5.-7. trinn?

Ikke svart

1.4. Oppsummerende spørsmål

I hvilken grad er du enig i at veiledende innholdslistene er til god hjelp og støtte for lærere i arbeidet med læreplanene?

Ikke svart

Hvor enig er du i at innholdet som er valgt ut er i tråd med læreplanen i faget?

Ikke svart

Tenker du at det vil være nyttig at det utvikles veiledende innholdslistene til flere fag?

Ikke svart

— Generelt negativ

Generell kommentar

Den norske kirke takker for muligheten til å gi innspill til Utdanningsdirektoratets utkast til veiledende innholdslistene til læreplanene i norsk, musikk, samfunnsfag og samiske fag. Innledningsvis vil vi avklare at vi gir et samlet, generelt og likelydende svar til alle innholdslistene som er publisert, da det er eneste måten vi kan svare ut det som er den overordnede problematikken med utkastene: Manglende helhetlig forståelse av kristendom som religion og som integrert i vestlig kulturarv og virkelighetsforståelse.

Dernest vil vi uttrykke støtte til intensjonen bak arbeidet med veiledende innholdslistene. Ambisjonen om å styrke skolens arbeid med verdigrunnlaget, bidra til felles referanserammer og gi økt innsikt i felles historie, kulturarv og tradisjoner, er både viktig og nødvendig. Dette gjelder særlig i en tid preget av økt polarisering og raske samfunnsendringer. Samtidig mener Den norske kirke at de foreliggende utkastene i for liten grad ivaretar kristen kulturarv og kristendommens samfunnsformende betydning i Norge gjennom historien. Denne mangelen gjelder på tvers av fagområdene og svekker listenes evne til å oppfylle sitt eget formål om felles referanserammer og historisk forståelse.

Overordnet vurdering

De veiledende innholdslistene er frivillige å bruke, men vil i praksis få en normerende funksjon for hva som oppfattes som relevant og legitimt faglig innhold. Nettopp derfor er det avgjørende at listene gir et faglig presist og balansert bilde av de tradisjonene som har formet Norge som samfunn.

Den norske kirke registrerer at kristen tro og praksis i de ulike listene fremstår som enkeltstående innslag, løsrevet fra institusjoner, historiske prosesser og dagligliv. Det gir en manglende faglig dybde hvor sentrale forklaringsfaktorer for norsk samfunnsutvikling blir underkommunisert.

Felles referanserammer og kristen kulturarv

I høringsmaterialet understrekes det gjentatte ganger at innholdslistene skal bidra til felles referanserammer. Etter Den norske kirkes vurdering forutsetter dette at kristendom synliggjøres på et bedre vis enn hva som kommer frem i utkastene.

Å utelate eller nedtone påvirkningen kristendommen har hatt innebærer ikke likebehandling, men tap av historisk presisjon. En livssynsåpen skole forutsetter kunnskap om majoritetstradisjonens faktiske rolle, på samme måte som kunnskap om minoriteter og urfolk er nødvendig og forventet.

Samlet sett mener Den norske kirke at kristendom i utkastene til de veiledende innholdslistene i for stor grad framstår som bakgrunn eller enkeltinnslag, og i for liten grad som en sammenhengende tradisjon som har formet språk, kultur, samfunn og verdigrunnlag i Norge.

Om fagutkastene

Den norske kirke registrerer at de veiledende innholdslistene inneholder et bredt og mangfoldig utvalg av tekster, musikk og temaer, og at kristne uttrykk er til stede, blant annet i form av salmer, julesanger, bibelsk inspirerte fortellinger, kirkemusikk knyttet til livsriter og omtale av kristningen av Norge. Samtidig mener kirken at

kristendommens betydning i liten grad tematiseres på en måte som gir elevene forståelse av dens rolle som kultur- og samfunnsformende kraft i Norge.

På tvers av fagområdene behandles kristne tekster og musikalske uttrykk i hovedsak som enkeltstående innslag, løsrevet fra den tradisjonen de springer ut av. Det savnes tydelig tematisering av kristendommens betydning for språkene våre, litteratur og fortellertradisjon, av hvordan kristen tekst- og salmekultur har preget de ulike språkene våre, metaforer og moralske forestillinger, og av kirkens rolle som historisk arena for musikkutøvelse, musikkutdanning og fellesskap. Når denne konteksten mangler, får elevene tilgang til uttrykkene, men ikke til forståelsen av deres plass i norsk kulturhistorie.

Avsluttende anbefaling

Den norske kirke anbefaler at de veiledende innholdslistene revideres slik at de i større grad synliggjør kristendom som en integrert del av norsk kulturarv, og gir en tydeligere historisk og tverrfaglig forankring av verdigrunnlaget og de felles referanserammene som opplæringen skal bygge på. Videre bør både majoritets- og minoritetsperspektiver inkluderes på en måte som gir et helhetlig bilde av norsk historie og samfunnsutvikling, uten at dette skjer på bekostning av sentrale og dokumenterte historiske sammenhenger.

Den norske kirke stiller seg til disposisjon til videre dialog i det videre arbeidet og bidrar gjerne med faglig kompetanse knyttet til kulturarv, kirkehistorie, kirkemusikk og lokalt kulturminnearbeid.

Utkast til veiledende innholdsliste til læreplan i samisk

1. Om utkast til veiledende innholdsliste til læreplan i samisk

Sametinget har i samråd med Kunnskapsdepartementet etter opplæringslovens § 1-5 ansvar for å utvikle læreplaner for blant annet samisk språk. Med hjemmel i dette har Sametinget ansvaret for arbeidet med de veiledende innholdslistene for samiskfagene og samisk innhold i de nasjonale læreplanene.

I utkastet til den veiledende innholdslisten er det foreslått at de felles referanserammene og verdiene i samiskfaget bygger på fortellertradisjoner, tradisjonskunnskap (*árbemáhttu*) og vitalisering av samisk språk og identitet (*sámáidahttin*). Dette anses som viktig innhold i faget for alle samiske elever, uavhengig av hvor i landet de bor. Samiskfaget har en sentral rolle i vitaliseringsprosessen, da samisk språkkunnskap er en av nøklene til tradisjonskunnskap. For det samiske samfunnet er det viktig at tradisjonskunnskap føres videre til kommende generasjoner, der skolen har et ansvar da alle elever ikke har mulighet til å få denne kunnskapen hjemme.

Å arbeide aktivt for å styrke, vitalisere og løfte samisk språk, kultur og samfunnsliv er samtidig å motvirke og snu virkningene av fornorskningen. Skolen har en viktig rolle i å forberede de samiske elevene i livsmestring både i og utenfor det samiske samfunnet. Det innebærer å styrke elevenes språk, deres samiske identitet og tilhørighet til kulturen. Disse aspektene er det arbeidsgruppa i samisk har vektlagt i arbeidet med innholdslistene.

Samisk faggruppe har i dette arbeidet foreløpig ingen medlemmer fra sørsamisk område, og dette er noe som vil spille seg i forslag til eksempler med at det er færre eksempler på sørsamisk. Der det er foreslått eksempler på nordsamisk, har gruppen likevel så langt som mulig forsøkt å finne oversatte eller tilsvarende eksempler på sør- og lulesamisk. I innspillrunden er det viktig å få innspill og forslag til innhold fra alle samiske områder.

Utkastet til innholdsliste dekker 1.–7. trinn, med egne innholdselementer for hvert hovedtrinn. Du finner spørsmål etter hvert hovedtrinn. Det er også noen overordnede spørsmål til slutt i utkastet.

Til hvert innholdselement følger det med en kort beskrivelse med noen eksempler på innhold som undervisningen kan ta utgangspunkt i. Det følger også en begrunnelse for hvorfor innholdselementet er valgt ut og hvilke kompetansemål innholdselementet er relatert til. Begrunnelsen knytter seg til tekstene i delen «Om faget» i læreplanen.

1.1. Innholdselementer for 1. og 2. trinn

Forslag til innholdselementer	
Innholdselement	Beskrivelse
Dyrejoik og eventyr om dyr	Innholdselementet gir elevene mulighet til å oppleve at joik fungerer som en muntlig historieforteller og som "litteratur" i en kultur med få skriftlige kilder. Den bærer i seg historier om personer, steder og dyr.

Forslag til innholdselementer

Undervisningen kan ta utgangspunkt i:

- *Besøk av tradisjonsbærer som forteller og joiker sammen med elevene* (hendelse)
- *Bjørnen og reven og om reven og raven* (eventyr i Lappiske eventyr og sagn II s. 15–16)
- Bjørnejoik
- Ulvejoik
- *Ádji – máinnasteapmi* (Davvi Girji)

Sagn og fortellinger

Samiske elever skal bli kjent med den samiske fortellertradisjonen som inneholder både myter, sagn og fortellinger. Til den muntlige tradisjonen hører også joik og joiketekster. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- *Juffá* (fortellinger)
- *Jávvá-viellja* (lydbok)
- *Mánáid máinnasmáilbmi 1/2/3* (lydbok)
- *Subttasa nuoramusájda* (bok)
- *Sarvevijreme/Kijanen mierhk* (bok)

Begrunnelse

Mange samiske elever vokser opp utenfor forvaltningsområde for samiske språk, hvor samisk språk ikke er en naturlig del av hverdagen. Kunnskap og bevissthet om samiske fortellertradisjoner, samiske språk og samisk kultur, bidrar til at elevene kan ta vare på og utvikle språket i framtiden.

Innsikt i samisk historie og kultur er viktig for utvikling av elevenes identitet og skaper tilhørighet til det samiske samfunnet. Elevene skal lære å kjenne de verdiene og tradisjonene som bidrar til å samle menneskene i landet.

Kobling til kompetansemål etter 2. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- reflektere over hvordan samiske tenkemåter, samiske muntlige fortellertradisjoner og samiske verdier kommer til uttrykk i samisk litteratur

Forslag til innholdselementer

Innholdselement

Beskrivelse

Slektskap

Trad.kunnskap

Skolen skal aktivt bidra til å styrke og støtte elevens samiske identitet og tilhørighet til den samiske kulturen. Den samiske eleven skal kjenne stolthet over sin samiske bakgrunn og tilhørighet til den samiske kulturen, uavhengig av hvor man bor i landet.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- *Slektens personjoiker*
- *Slektstre og slektens historie*
- *Fuolkenamahusat / slektsbenevnelser*

Forslag til innholdselementer

- *Slektskaps-, gáibmi (navnebror/søster), og fadderskapssystemet og dets samhandling (fenomen)*
- [*Binnabánnaš fuolkelávlla*](#) (sang)
- *Samiskspråklige arenaer i nærområdet* (tema)

Identitet og tilhørighet

Et godt læringsmiljø betinger gode relasjoner elevene imellom og mellom elev og lærer. I et samisk læringsmiljø er det en fordel å forankre arbeidet med læringsmiljøet i begrepene *skuvlaoabbá* (skolesøster) og *skuvlaviellja* (skolebror), og i prinsippet *leat olmmožin* (å være medmenneske). Betegnelsene *skuvlaviellja* og *skuvlaoabbá* har vært brukt lenge i skolesammenheng, og innebærer at man skal forholde seg til sine medelever på samme måte som til ens egne søsken eller at man oppfører seg mot andre på samme måte som man vil at andre skal oppføre seg mot seg selv. Mange samisktalende har dessuten hørt *galggat leat olmmožin* i mange sammenhenger. Uttrykket *leat olmmožin* bærer på en dyp kulturell verdi i det samiske samfunnet.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- *Skuvlaviellja og skuvlaoabbá* (begrep)
- *Olmmožin leat* / Det å være medmenneske
- *Juohkehaččas lea árvu* (Bok, Kristin Roskifte)

Begrunnelse

Faget skal ta utgangspunkt i elevenes bakgrunn, i samisk kultur og samiske verdier som blant annet tradisjonell kunnskap, slekts- og familierelasjoner og områdetilhørighet og andre relasjoner. Ved å kjenne sin familie og slekt, bruke slektsbenevnelser og å kjenne joiken til sine nære, styrkes elevenes tilhørighet og trygghetsfølelse.

I samisk opplæring skal det være rom for å drøfte hva det vil si å opptre som et medmenneske (*leat olmmožin*), og på det grunnlaget bli enig om samarbeids- og atferds praksis i opplæringen.

Faget skal bidra til at elevene utvikler god dømmekraft, gjennom å utvikle evne til kritisk tenkning og etisk bevissthet

Kobling til kompetansemål etter 2. trinn

Mål for opplæringen kan for eksempel er at eleven skal kunne:

- bruke ord og begreper knyttet til familie, lokalsamfunn og tradisjonell kunnskap
- lytte til og arbeide kreativt med muntlige og skriftlige fortellinger og tekster

Forslag til innholdselementer

Innholdselement

Beskrivelse

Språket mitt

Det samiske folket er spredt over store områder i Sápmi. Samene snakker ulike samiske språk og innenfor språkene er det mange dialekter. Den samiske eleven skal tidlig kjenne til de samiske språkene og eget samisk språk i forhold til andre språk, med utgangspunkt i eget språk.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

Forslag til innholdselementer

- *De samiske språkene i Norge* (tema)
- *Čieža, čáppa čáhppes cizáža* (sang)
- *Samiske språk i mitt nærområde* (tema)
- [Hejolojla](#) (tv-serie)
- [Binnabáannaš](#) (tv-serie, NRK)

Språket i bruk

Alle samiske barn skal få støtte til å bevare og utvikle sitt språk og sin kultur. Å kunne snakke flere språk er en rikdom for barn, noe som barn tidlig bør bli bevisste om. Samiske språk handler ikke bare om kommunikasjon, men også om samisk identitet, kulturarv og tilhørighet.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- *Mine språkarenaer* (tema)
- *Samisk identitet* (begrep)
- *Samisk i et norsk samfunn* (tema)
- *ležár* (tv-serie, NRK)
- *BlimE!* (musikkvideo, NRK)

Begrunnelse

Den samiske skolen skal legge til rette for at elevene får en opplæring med basis i samiske verdier og samisk språk, kultur og samfunnsliv. I samisk skole er det viktig å ha et allsamisk perspektiv og et urfolksperspektiv, og å legge vekt på materiell og immateriell kulturarv som tradisjonell kunnskap, duodji/duodje/duedtie og slekts- og familierelasjoner.

I Norge er norsk og de samiske språkene sør-, lule- og nordsamisk likeverdige. Norsk omfatter de likestilte skriftspråkene bokmål og nynorsk. Kunnskap om samfunnets språklige mangfold gir alle elever verdifull innsikt i ulike uttrykksformer, ideer og tradisjoner. Alle elever skal få erfare at det å kunne flere språk er en ressurs i skolen og i samfunnet.

Kobling til kompetansemål etter 2. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- samtale om egen språklæring
- samtale om egen og andres dialekt

Innholdslisten skal gi støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget. Verdigrunnlaget fra overordnet del av læreplanverket er inkludert i læreplaner for fag, særlig i delen om Fagets relevans og sentrale verdier i Om faget, men også i andre deler av læreplanene.

Hvor enig er du i at innholdet i listen gir støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget?

Ikke svart

Innholdslistene skal uttrykke og bidra med felles referanserammer. Felles referanserammer kan være både noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid. Hvor enig er du i at innholdet i listen kan bidra med felles referanserammer?

Ikke svart

Listen skal ha et håndterbart omfang. Listen er ikke en uttømmende liste over alt innhold som kan være relevant innhold i opplæringen.

Hvor enig er du i at den samlede mengden innholdselementer knyttet til 1.–2. trinn har et omfang som er håndterbart å bruke for deg (lærer)?

Ikke svart

Innholdet på listen skal være tilpasset aldersgruppene i grunnskolen. Det er derfor laget egne innholdselementer for de trinnene det er angitt kompetansemål for.

Hvor enig er du i at innholdet på listen over er tilpasset 1.–2. trinn?

Ikke svart

Har du andre kommentarer til utkastet til veiledende innholdsliste til 1.–2. trinn?

Ikke svart

1.2. Innholdselementer for 3. og 4. trinn

Forslag til innholdselementer

Innholdselement	Beskrivelse
-----------------	-------------

Forslag til innholdselementer

Samiske eventyr, Háldit.

De underjordiske ånder, som háldit, møter vi ofte i den muntlige fortellertradisjonen, og brukes fortsatt som en viktig del av samisk barneoppdragelse, men også som læringsmetode. Samiske navn på slike ånder kan være ganeš (gufihtar, uldá), cubbomáddu, njávežan, háhtežan, gieddegeašgálggu, gobmi, stállu, luhtat. Mange barn kjenner dem også igjen fra barnebøker.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- *Luottat sániin* (June Sommer Strask)
- [Sámit ja háldit](#)
- *Árrangáttis árrangáddái /Beerkh mannem!* (bok, Karen Anne Buljo)

Barnebøker med røtter i fortellertradisjonen

Den muntlige fortellertradisjonen er grunnlag for den senere skriftlige litteraturen, men fortellertradisjonen har også en verdi i seg selv. Muntlig tradisjon har stått sterkt blant samene og andre urfolk. Samenes muntlige tradisjon har mange funksjoner, både som underholdning, men også som læringsmetode og som en måte å formidle egen historie.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- *Silbamánnu/Silbbamáno/Silpeaska* (bok, Sissel Horndal)
- [Nástijs iellemij](#) (lydbok med bilder)
- *Stálobárnne válldu – Stállosønnen gifter seg* (bok, Birgit Å. Andersen)
- *Jieliemasse naestiej luvhtie/Nástijs iellemij* (Samisk mytologi, bok)
- *Nillas ja Báktestálu noaidelávži* (Ellen Sara Gaup)

Begrunnelse

Kunnskap og bevissthet om samiske språk, samiske fortellertradisjoner og samisk kultur bidrar til at elevene kan ta vare på og utvikle språket i fremtiden. Skolene har ansvaret for videreføring og vitalisering av muntlig fortellertradisjon.

Kobling til kompetansemål etter 4. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- lytte til, samtale om og utforske ulike typer muntlige og skriftlige tekster
- lese ulike tekster med flyt og forståelse av innhold og formål

Forslag til innholdselementer

Innholdselement

Beskrivelse

Kommunikasjon med jorda

Utgangspunktet er den samiske naturfilosofien som bygger på at alt liv og omgivelsene er knyttet sammen til en helhet, og at mennesket er en del av økosystemet og avhengig av dets ressurser. Det er en gjensidighet i forholdet mellom mennesket og jorda. Vi kan hente mat, brensel, materialer og det vi måtte trenge fra naturen, men vi må ikke ta mer enn vi trenger. Også det å be om lov til å sette opp lávvu/hus eller tenne bål er en del

Forslag til innholdselementer

av kommunikasjonen med jorda. Det samme gjelder takking og signing av jorda etter at vi har fått nytte godt av naturens gaver.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- *Høsting av naturen* (tema)
- *Ritual ved valg av bålplass* (tema)
- [https://www.nrk.no/sapmi/33.-jeara-lobi-idjadit_-samegillii_-1.12098005\(fortelling\)](https://www.nrk.no/sapmi/33.-jeara-lobi-idjadit_-samegillii_-1.12098005(fortelling))
- *Mot mun anáŋge gudnis* (dikt, Áillohaš)
- *Manne bilidit eatnamiid* (dikt, Veikko Holmberg)
- *Jávrráš riehpu* (sang, lvnniiguin)

De åtte årstidene og tradisjonelle arbeidsoppgaver

Samer deler ofte året inn i åtte årstider. Inndelingene henger sammen med de tradisjonelle næringene som reindrift, gårdsbruk eller fiske. Det er ulike gjøremål i de ulike årstidene, og reindriftssamene og sjøsamene har sine egne gjøremål i de ulike tidene på året.

Dette har betydd at man må ha beherske mange typer arbeid for å bli et selvberget menneske f.eks. fiske, sanking av bær, urter og duodjiemner, vedhogst, reindrift, jordbruk og utmarksnæring. De samiske barna deltok i arbeidet og lærte gjennom arbeid, språk og fortellinger fra sagn og eventyr.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- *Ánde ja Risten jagi fárus* (e-bok, Kerttu Vuolab)
- *Ánde ja Risten jagi fárus* (tv-serie, NRK)

Begrunnelse

I faget blir elevene kjent med samiske muntlige tradisjoner, skriftlige tekster og språklig mangfold, og dette skaper rom for opplevelser, tolkning og refleksjon.

Elevene skal lære hvordan samer har bevart harmoni og balanse gjennom kommunikasjon og forsoning, ikke bare med andre mennesker, men også med jorden, vannene, åndene og alt annet som hører til naturen. Elevene skal få kompetanse om årstidene og økologi, og utvikle respekt for naturen som ivaretar hensyn til samisk tradisjonskunnskap og annen kunnskap.

Kobling til kompetansemål etter 4. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- bruke ord og begreper knyttet til tradisjonell kunnskap, natur og samfunn
- lytte til, samtale om og utforske ulike typer muntlige og skriftlige tekster

Forslag til innholdselementer

Innholdselement	Beskrivelse
-----------------	-------------

Forslag til innholdselementer

Vitalisering av språk og identitet

Språk er bærer av identitet. Ved å bruke tradisjonelle uttrykk, særlig innen urfolkskulturer, styrkes tilhørigheten til kulturarv og landskap. Å bruke ord og begreper knyttet til tradisjonell kunnskap, natur og samfunn er viktig fordi språket bærer med seg forståelse for miljøet, kulturarven og identiteten.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- *Goađástallan ja luondduávdnasat* (bok, Karen Marie Buljo)
- *Fiervái giehtagirji/Fiervváj giehtagirje* (bok, Kari Ludvigssen, Kirsten Porsanger)
- *Dádjat meahcis!/Miehttse ja ednama/ Miehtjiesdajve jih eatneme* (bok, Haldis Balto)
- *Maija & Nilas - Imašlaš goavddis/lpmies gievri/* (digital ressurs, Miksapixa)

Muntlige tradisjoner i skriftform

Handler om at elevene skal bli kjent med samiske muntlige tradisjoner, skriftlige tekster og språklig mangfold, og dette skaper rom for opplevelser, tolkning og refleksjon.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- *Gollegoalsi/Gullie-tjååtsese/ Gållegoalsse* (bok, Samuli Aikio, Annukka Aikio)
- *Soermereagka/Suormas* (bok, Marine Grande)
- *Luottat sániin/ Giejh baakojne* (bok, June Sommer Trask)
- [Noaide-Liissá](#) / [Ganij-Lijsá](#) / [Saajve-Læjsa](#) (bok, Inger Margrethe Olsen)
- *Dáruiduvvan mielat* (letlest bok, Liv Tone Boine)
- *Låhkåmtjehka* (bok, Sissel Gaup)

Muntlige tradisjoner

Elevene skal utforske hvordan ordvalg og stemmebruk virker inn på mottakeren. Ved å forstå disse virkemidlene, kan elevene kommunisere mer bevisst, kreativt og kritisk, noe som er en viktig kompetanse i morskålet. I samisk sammenheng er dette viktig for å forstå hvordan tekst og tale former følelser og holdninger.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- [Elsa Sáivu-gonagasa máilmmis - Mánáidrádio | Sveriges Radio](#) / [Elsa Sájvva-Gånágisá rijkan - Mánáidrádio | Sveriges Radio](#) / [Elsa i Saajve-gånkan rijhkesne - Mánáidrádio | Sveriges Radio](#) (radioteater)
- *Tradisjonell joik fra ulike områder* (musikk)
- *Saemien eatnemen vuelie/Sámisoga lávlla* (sang, Isak Saba)

Begrunnelse

En felles ramme skal gi rom for mangfold, og elevene skal få innsikt i hvordan vi lever sammen med ulike perspektiver, holdninger og livsanskuelser. De erfaringene elevene får i møte med ulike kulturuttrykk og tradisjoner, bidrar til å forme deres identitet. Ved å lytte og lese ulike typer tekster med utgangspunkt i egen kultur vil dette bidra til at elevene kan reflektere over egen samisk identitet og egne holdninger og verdier i forhold til det samiske.

Som minoritetsbefolkning i et majoritetssamfunn er det viktig å kjenne egen kultur og egne tradisjoner og bli kjent med bakgrunnen for de ulike tradisjonene, som ofte skiller seg fra majoritetskulturen.

Kobling til kompetansemål etter 4. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- bruke ord og begreper knyttet til tradisjonell kunnskap, natur og samfunn

Forslag til innholdselementer

- lytte til, samtale om og utforske ulike typer muntlige og skriftlige tekster
- utforske og beskrive hvordan ordvalg og stemmebruk kan brukes som virkemidler

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
-----------------	-------------

Språket i bruk	Mange samiske elever lever i et samfunn hvor majoritetsspråket dominerer. Elevene skal få kunnskap om at det er viktig at det samiske språket brukes aktivt for å revitaliseres og utvikles. Elevene skal bli bevisste på egen dialekt og se ulikheter mellom muntlig og skriftlig språk. De skal også bli bevisste i forhold til egen språkbruk og hvilken posisjon det samiske språket har i samfunnet. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: <ul style="list-style-type: none"> • <i>Samisk og norsk i samfunnet vårt</i> (tema) • <i>Dårlig dårogiella</i>" (dikt/sang, Nils Viktor Aslaksen) • <i>Mine samiskspråklige arenaer</i> (tema) • Bildetema (flerspråklig bildeordbok)
-----------------------	---

Begrunnelse

Faget skal styrke og utvikle elevenes muntlige og skriftlige språkkompetanse slik at de blir trygge språkbrukere og utvikler et positivt selvbilde og en trygg identitet. I opplæringen er det viktig å ta utgangspunkt i elevens språklige nivå og gi støtte, veiledning og motivasjon slik at de opplever mestring og glede i egen språkutvikling.

Kobling til kompetansemål

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- sammenligne egen dialekt med skriftspråket
- samtale om språk og språkblanding

Innholdslisten skal gi støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget. Verdigrunnlaget fra overordnet del av læreplanverket er inkludert i læreplaner for fag, særlig i delen om Fagets relevans og sentrale verdier i Om faget, men også i andre deler av læreplanene.

Hvor enig er du i at innholdet i listen gir støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget?

Ikke svart

Innholdslistene skal uttrykke og bidra med felles referanserammer. Felles referanserammer kan være både noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid. Hvor enig er du i at innholdet i listen kan bidra med felles referanserammer?

Ikke svart

Listen skal ha et håndterbart omfang. Listen er ikke en uttømmende liste over alt innhold som kan være relevant innhold i opplæringen.

Hvor enig er du i at den samlede mengden innholdselementer knyttet til 3.–4. trinn har et omfang som er håndterbart å bruke for deg (lærer)?

Ikke svart

Innholdet på listen skal være tilpasset aldersgruppene i grunnskolen. Det er derfor laget egne innholdselementer for de trinnene det er angitt kompetansemål for.

Hvor enig er du i at innholdet på listen over er tilpasset 3.–4. trinn?

Ikke svart

Har du andre kommentarer til utkastet til veiledende innholdsliste til 3.–4. trinn?

Ikke svart

1.3. Innholdselementer for 5., 6. og 7. trinn

Forslag til innholdselementer

Innholdselement

Beskrivelse

Skapelsesberetninger

I samisk mytologi har skapelsesberetninger en sentral rolle hvordan det samiske landet og det samiske folket ble til. Mytene om felles opphavshistorie styrker etnisk identitet og sosiale strukturer og etablerer innsikt i normer, moralske valg og konsekvenser av det.

I det tradisjonelle samiske verdensbildet er alt i naturen levende og har sjel. Samene forestilte seg at verden var delt i tre; den øverste der de himmelske gudene bodde, menneskenes jord som var i midten og en underverden hvor de døde holdt til. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

Forslag til innholdselementer

- Skapelsesberetning på lulesamisk <https://urplay.se/serie/238423-sagner-fran-sapmi-lulesamiska>

Skapelsesberetning på sørsamisk <https://urplay.se/serie/242061-sagner-fran-sapmi-sydsamiska>

Skapelsesberetning på nordsamisk: <https://urplay.se/serie/223507-sagner-fran-sapmi-nordsamiska>

- *Luottat sániin/Spor i ord (Skapelsessagn av June Sommer Strask)*
- *Giëjh baakojne – saemien vaajesh maanide/Spor i ord (Skapelsessagnet på sørsamisk av June Sommer Strask)*
- *Árvedavgeriikii (bok, Mary Ailonieida Sombán)*
- *Biejjen baarnien såångedimmiemehkie (Solfrid Fjellaksel Pedersen)*
- *Biejve bárne suoggñudibme (Solfrid Fjellaksel Pedersen)*

Fortellinger bak samiske stedsnavn

Samiske stedsnavn på kart og skilt synliggjør samisk bosetning og språk, og kan fortelle noe om stedets terreng, historie, hendelser eller hvem som har brukt området, og kan også si noe om religion eller samfunnsforhold. De fleste fortellingene bak stedsnavnene er ikke nedskrevet, men er blitt overlevert muntlig fra generasjon til generasjon frem til i dag. Elevene skal få kunnskap om at innsamling og dokumentasjon av muntlige stedsnavnfortellinger er nødvendig for å ta vare på denne kulturarven.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- samiske stedsnavn i lokalsamfunnet
- eldre som informanter
- Norges kart (<https://www.norgeskart.no/>)

Skjønnlitteratur, elementer fra fortellertradisjonen

Innholdselementet omfatter eldre og nyere litteratur med utgangspunkt i muntlige fortellertradisjoner, fantasifortellinger og overnaturlige hendelser. Fortellertradisjonen består blant annet av rim og regler, gåter, ordtak, folketro, spøk, sagn, stedsnavn, fortellinger og eventyr.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i romanene:

- *Áigin Lávrá Basseghopi geassi/Áigin Lávrá bassegåbe giesse / Aigine Lavra giesie Basseghoppesne (Torkel Rasmussen)*
- *Mu ártegis eallin / Muv imálasj iellem/Mov rovnegs jieled (Risten Sokki)*
- *Vilges geađgi (Kirste Paltto)*
- *Ilmmiid gaskkas (Marit Anne Sara)*

Begrunnelse

Kunnskap om og bevissthet om samiske fortellertradisjoner og samisk kultur bidrar til at elevene kan ta vare på og utvikle det samiske språket i fremtiden.

For videreføring og vitalisering av muntlig fortellertradisjon har skolene et sentralt ansvar. Til eksempel kan kunnskap om samiske stedsnavn og uttale i mange tilfeller bidra til samfunnsikkerhet.

Forslag til innholdselementer

Kobling til kompetansemål etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- lese et bredt utvalg teksttyper og samtale om form og innhold
- reflektere over hvordan muntlige fortellertradisjoner og verdier gjenspeiler seg i samisk litteratur
- utforske og bruke ord og uttrykk knyttet til samfunnsliv, naturbruk og tradisjonskunnskap

Forslag til innholdselementer

Innholdselement	Beskrivelse
-----------------	-------------

Å klare seg selv	Visjonen for sosialisering i det samiske samfunnet har vært å forberede barn og unge til å bli selvstendige og til å kunne løse utfordringer både alene og sammen med andre. Ved å arbeide med tradisjonskunnskap og gjennom praktisk arbeid kan eleven skaffe seg disse ferdighetene. Eksempler på dette kan være fiske, rypefangst og andre innhøstninger sammen med foreldre og andre tradisjonsbærere og der tradisjonelle arbeidsmåter og begrepsinnlæring er sentral. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i: <ul style="list-style-type: none"> • <i>Utedag med tradisjonsbærere</i> (tema) • <i>Juonasteapmi/Fiske under isen med garn</i> (tema) • <i>Gárdun/Rypefangst med snare</i> (tema) • <i>Snøterminologi</i> (tema) • <i>Klare seg og finne fram/Birget ja dádjadit</i> (tema)
-------------------------	--

Reindriften i endring	Reindrift som kulturbærende næring og livsform er viktig for bevaring og vitalisering av språk og tradisjonskunnskap. Det skjer en gradvis tilpasningsprosess for å ta i bruk ny teknologi uten å miste kjernen, det vil si språket, arbeidsfellesskapet og nærheten til naturen og dyrene. Undervisningen kan f.eks. ta utgangspunkt i: <ul style="list-style-type: none"> • <i>Tur til reingjerdet</i> (tema) • <i>Reinlykke</i> (tv-serie, NRK) • <i>Miesážis ráves boazun</i> (barnebok, Ellen Anne S. Gaup)
------------------------------	--

Begrunnelse

Opplæringen skal sikre at alle samiske elever, uansett bakgrunn og bosted, får delta i tradisjonelle aktiviteter og får kunnskap om samiske verdier og tenkemåter. Faget skal bidra til at elevene ser på sin samiske kompetanse som en ressurs i samfunnet, og at de rustes til å ta del i både tradisjonelle næringer og framtidens arbeidsliv.

Videreføring av verdier som måtehold, deling av goder, og verddevuohta (vennskap med jorda) til nye generasjoner forutsetter at elever får mulighet til å etablere og erfare at forvaltning av natur og miljø verdsettes, og kan være nøkkelen til å overleve. I dette har foreldre og tradisjonsbærere en naturlig plass i aktivitetene.

Forslag til innholdselementer

Kobling til kompetansemål etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og bruke ord og uttrykk knyttet til samfunnsliv, naturbruk og tradisjonell kunnskap.
- lytte til og bearbeide innspill fra andre og selv gi uttrykk for og begrunne egne meninger

Likeverd og likestilling er verdier som er kjempet fram gjennom historien, og som fortsatt må ivaretas og forsterkes. Skolen skal formidle kunnskap og fremme holdninger som sikrer disse verdiene.

Forslag til innholdselementer

Innholdselement

Beskrivelse

Vitalisering av språk og identitet

Innholdselementet handler om at elevene skal bli bevisste på verdien av det samiske språket og bevaring av språket, og om behovet for revitalisering for de som har ikke har hatt anledning til å lære seg samisk. Konsekvensene av fornorskingsprosessen har medført at mange samer har mistet det samiske språket, og flere ønsker å ta det tilbake. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- *Sameblod* (film)
- [Agnete jienáda/Agnete bruker stemmen](#) (dokumentar)
- [Min mors hemmelighet](#) (dokumentar)

Den første skriftlige skjønnlitteraturen

Beaiveálgu er den første samiske romanen utgitt i 1912 av den sjøsamiske læreren, journalisten og forfatteren Anders Larsen fra Kvænangen. Romanen regnes i dag som en samisk klassiker og skildrer en samegutts utvikling fra oppveksten til han blir en bevisst forkjemper for samisk språk og kultur. Romanen er relevant for å forstå hvordan samenes identitetskamp gjenspeiler seg i samisk historie og i samisk litterær utvikling. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- *Beaiveálgu* (bok)
- [Beaiveálgu jietnateáhter](#) (radioteater)

Begrunnelse

Elevene skal utvikle kunnskap om det samiske språkmangfoldet i ulike områder. De skal få kunnskap om situasjonen til de samiske språkene både i et historisk perspektiv og i et samtidsperspektiv.

Kobling til kompetansemål etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og reflektere over sammenhengene mellom språk og identitet
- reflektere over hvordan språk kan uttrykke holdninger til medmennesker
- utforske og reflektere over sammenhengene mellom språk og identitet

Forslag til innholdselementer

Innholdselement	Beskrivelse
Språk og dialekter	<p>De samiske språkene er ulike, og det kan være vanskelig å forstå hverandre. Innenfor hvert samiske språk er det ulike dialekter. Språk er først og fremst et kommunikasjonsmiddel, men også et middel for å forstå hverandres levesett og kultur. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>De višan gullat</i> (sjøsamisk podkast) • <i>Hævvi</i> (sørsamisk podkast) • <i>Juorre</i> (lulesamisk podkast) • <i>Dálla ja dalloj</i> (lulesamisk podkast) • <i>Manin ja danin</i> (nordsamisk podkast) • <i>Gozuid alde</i> (nordsamisk podkast)
Samisk språk i bruk	<p>Innholdselementet handler om å bevare og utvikle samisk språk. For å unngå majoritetsspråkets interferens, det vil si at andre språk som norsk og engelsk påvirker samisk språk, er systematisk språkopplæring viktig. Samiske elever møter norsk på de fleste områder i samfunnet og det er lett å bli påvirket av majoritetsspråket. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:</p> <ul style="list-style-type: none"> • generell språkutvikling i et flerspråklig miljø (tema) • tospråklighet/flerspråklighet (tema) • språkblanding/interferens (tema) • begrepslæring (tema)

Begrunnelse

Opplæringen skal sikre at elevene blir trygge språkbrukere, at de utvikler sin språklige identitet, og at de kan bruke språk for å tenke, skape mening, kommunisere og knytte bånd til andre. Språk gir oss tilhørighet og kulturell bevissthet.

Kobling til kompetansemål etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og beskrive likheter og ulikheter mellom egen og andres dialekt og skriftspråket
- utforske og reflektere over sammenhengene mellom språk og identitet
- bruke metaspråk i samtale om de mest sentrale strukturene i språket

Innholdslisten skal gi støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget. Verdigrunnlaget fra overordnet del av læreplanverket er inkludert i læreplaner for fag, særlig i delen om Fagets relevans og sentrale verdier i Om faget, men også i andre deler av læreplanene.

Hvor enig er du i at innholdet i listen gir støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget?

Ikke svart

Innholdslistene skal uttrykke og bidra med felles referanserammer. Felles referanserammer kan være både noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.

Hvor enig er du i at innholdet i listen kan bidra med felles referanserammer?

Ikke svart

Listen skal ha et håndterbart omfang. Listen er ikke en uttømmende liste over alt innhold som kan være relevant innhold i opplæringen.

Hvor enig er du i at den samlede mengden innholdselementer knyttet til 5.–7. trinn har et omfang som er håndterbart å bruke for deg (lærer)?

Ikke svart

Innholdet på listen skal være tilpasset aldersgruppene i grunnskolen. Det er derfor laget egne innholdselementer for de trinnene det er angitt kompetansemål for.

Hvor enig er du i at innholdet på listen over er tilpasset 5.–7. trinn?

Ikke svart

Har du andre kommentarer til utkastet til veiledende innholdsliste til 5.–7. trinn?

Ikke svart

1.4. Oppsummerende spørsmål

I hvilken grad er du enig i at veiledende innholdslistor er til god hjelp og støtte for lærere i arbeidet med læreplanene?

Ikke svart

Hvor enig er du i at innholdet som er valgt ut er i tråd med læreplanen i faget?

Ikke svart

Tenker du at det vil være nyttig at det utvikles veiledende innholdslistor til flere fag?

Ikke svart

— Generelt negativ

Generell kommentar

Den norske kirke takker for muligheten til å gi innspill til Utdanningsdirektoratets utkast til veiledende innholdslistene til læreplanene i norsk, musikk, samfunnsfag og samiske fag. Innledningsvis vil vi avklare at vi gir et samlet, generelt og likelydende svar til alle innholdslistene som er publisert, da det er eneste måten vi kan svare ut det som er den overordnede problematikken med utkastene: Manglende helhetlig forståelse av kristendom som religion og som integrert i vestlig kulturarv og virkelighetsforståelse.

Dernest vil vi uttrykke støtte til intensjonen bak arbeidet med veiledende innholdslistene. Ambisjonen om å styrke skolens arbeid med verdigrunnlaget, bidra til felles referanserammer og gi økt innsikt i felles historie, kulturarv og tradisjoner, er både viktig og nødvendig. Dette gjelder særlig i en tid preget av økt polarisering og raske samfunnsendringer. Samtidig mener Den norske kirke at de foreliggende utkastene i for liten grad ivaretar kristen kulturarv og kristendommens samfunnsformende betydning i Norge gjennom historien. Denne mangelen gjelder på tvers av fagområdene og svekker listenes evne til å oppfylle sitt eget formål om felles referanserammer og historisk forståelse.

Overordnet vurdering

De veiledende innholdslistene er frivillige å bruke, men vil i praksis få en normerende funksjon for hva som oppfattes som relevant og legitimt faglig innhold. Nettopp derfor er det avgjørende at listene gir et faglig presist og balansert bilde av de tradisjonene som har formet Norge som samfunn.

Den norske kirke registrerer at kristen tro og praksis i de ulike listene fremstår som enkeltstående innslag, løsrevet fra institusjoner, historiske prosesser og dagligliv. Det gir en manglende faglig dybde hvor sentrale forklaringsfaktorer for norsk samfunnsutvikling blir underkommunisert.

Felles referanserammer og kristen kulturarv

I høringsmaterialet understrekes det gjentatte ganger at innholdslistene skal bidra til felles referanserammer. Etter Den norske kirkes vurdering forutsetter dette at kristendom synliggjøres på et bedre vis enn hva som kommer frem i utkastene.

Å utelate eller nedtone påvirkningen kristendommen har hatt innebærer ikke likebehandling, men tap av historisk presisjon. En livssynsåpen skole forutsetter kunnskap om majoritetstradisjonens faktiske rolle, på samme måte som kunnskap om minoriteter og urfolk er nødvendig og forventet.

Samlet sett mener Den norske kirke at kristendom i utkastene til de veiledende innholdslistene i for stor grad framstår som bakgrunn eller enkeltinnslag, og i for liten grad som en sammenhengende tradisjon som har formet språk, kultur, samfunn og verdigrunnlag i Norge.

Om fagutkastene

Den norske kirke registrerer at de veiledende innholdslistene inneholder et bredt og mangfoldig utvalg av tekster, musikk og temaer, og at kristne uttrykk er til stede, blant annet i form av salmer, julesanger, bibelsk inspirerte fortellinger, kirkemusikk knyttet til livsriter og omtale av kristningen av Norge. Samtidig mener kirken at

kristendommens betydning i liten grad tematiseres på en måte som gir elevene forståelse av dens rolle som kultur- og samfunnsformende kraft i Norge.

På tvers av fagområdene behandles kristne tekster og musikalske uttrykk i hovedsak som enkeltstående innslag, løsrevet fra den tradisjonen de springer ut av. Det savnes tydelig tematisering av kristendommens betydning for språkene våre, litteratur og fortellertradisjon, av hvordan kristen tekst- og salmekultur har preget de ulike språkene våre, metaforer og moralske forestillinger, og av kirkens rolle som historisk arena for musikkutøvelse, musikkutdanning og fellesskap. Når denne konteksten mangler, får elevene tilgang til uttrykkene, men ikke til forståelsen av deres plass i norsk kulturhistorie.

Avsluttende anbefaling

Den norske kirke anbefaler at de veiledende innholdslistene revideres slik at de i større grad synliggjør kristendom som en integrert del av norsk kulturarv, og gir en tydeligere historisk og tverrfaglig forankring av verdigrunnlaget og de felles referanserammene som opplæringen skal bygge på. Videre bør både majoritets- og minoritetsperspektiver inkluderes på en måte som gir et helhetlig bilde av norsk historie og samfunnsutvikling, uten at dette skjer på bekostning av sentrale og dokumenterte historiske sammenhenger.

Den norske kirke stiller seg til disposisjon til videre dialog i det videre arbeidet og bidrar gjerne med faglig kompetanse knyttet til kulturarv, kirkehistorie, kirkemusikk og lokalt kulturminnearbeid.

Utkast til veiledende innholdsliste til læreplaner i samfunnsfag og samfunnsfag samisk

1. Om utkast til veiledende innholdsliste til læreplaner i samfunnsfag og samfunnsfag samisk

Forslaget til veiledende innholdsliste gjelder for både læreplan i samfunnsfag og læreplan i samfunnsfag samisk. Læreplan i samfunnsfag og samfunnsfag samisk legger til rette for at elevene skal se sammenhenger mellom historiske, geografiske og nåtidige forhold, og hvordan de påvirker hverandre. De utvalgte innholdselementene forsøker å ivareta dette, men samtidig peke på mulig innhold som er mer spesifikt knyttet til fagområder faget består av.

Veiledende innholdsliste er en ny form for støtte til lærerne og skolenes arbeid med læreplanene. De skal støtte skolenes arbeid med verdigrunnlaget, og bidra med felles referanserammer og økt innsikt i, blant annet felles historie, kulturarv og tradisjoner. Listene er veiledende, og frivillige å bruke.

Listene kan brukes av lærere når de planlegger og gjennomfører undervisning i fagene og som utgangspunkt for samtaler om hva som er relevant faglig innhold i opplæringen. De inneholder forslag til konkret innhold som temaer, praksiser, begreper, tekster og lignende, men er ikke en heldekkende liste over alt innhold som er aktuelt i faget.

Utkastet til innholdsliste dekker 1.–10. trinn, med egne innholdselementer for hvert hovedtrinn. Du finner spørsmål etter hvert hovedtrinn. Det er også noen overordnede spørsmål til slutt i utkastet.

Til hvert innholdselement følger det med en kort beskrivelse med noen eksempler på innhold som undervisningen kan ta utgangspunkt i. Det følger også en begrunnelse for hvorfor innholdselementet er valgt ut og hvilke kompetansemål innholdselementet er relatert til. Begrunnelsen knytter seg til tekstene i delen «Om faget» i læreplanen.

1.1. Innholdselementer for 1. og 2. trinn

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
-----------------	-------------

Forslag til innholdselement

- Barns rettigheter** Alle barn har rettigheter. Barns rettigheter handler om å forstå hvilke universelle og særskilte lover og regler som sikrer alle barn rett til liv, helse, utdanning, omsorg, lek, og å bli hørt i saker som angår dem.
- Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:
- Regler på skolen og i klassen
  - FNs barnekonvensjon
  - Spesifikke rettigheter for urfolk, nasjonale minoriteter og mennesker med funksjonsvariasjon

Begrunnelse

Arbeid med lover og regler, særlig barns rettigheter, bidrar til at elevene får kjennskap til egne rettigheter, utvikler demokratiforståelse, respekt for alle mennesker i samfunnet, samt at de vil kunne utvikle evner til å kunne delta aktivt og ansvarlig i samfunnet.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 2. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- samtale om følelser, kropp, kjønn og seksualitet og hvordan egne og andres grenser kan uttrykkes og respekteres
- presentere og gi eksempler på rettigheter barn har i Norge og verden, og hva barn kan gjøre ved brudd på disse rettighetene

Forslag til innholdselement

Innholdselement

Beskrivelse

Naturen vår: Artsmangfold og naturtap

Samspillet mellom natur, samfunn og mennesker er et sentralt tema knyttet til bærekraftig utvikling. Naturen vår har et rikt arts mangfold som er viktig å ta vare på. Naturtap handler om at naturområder forsvinner, at natur- og arts mangfoldet blir redusert og at økosystemene blir svekket.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Tur i nærmiljøet
- Natur- og kulturlandskap i nærmiljøet
- Nærmiljøet før og nå
- Sporfri ferdsel i naturen
- Sjøpelsortering

Forslag til innholdselement

Begrunnelse

Å arbeide med samspillet mellom mennesker, natur og samfunn i eget nærmiljø kan bidra til å utvikle og styrke elevenes forståelse av bærekraft og samfunnsansvar. Kjennskap til arts mangfold og naturtap kan synliggjøre hvordan miljø og klima over tid blir påvirket av menneskelig aktivitet. Dette kan igjen bidra til at elevene forstår hvordan geografiske, historiske og nåtidige forhold legger betingelser for hvordan mennesker dekker behovene sine, og for hvordan makt og ressurser fordeles.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 2. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og gi eksempler på hvordan mennesker påvirker klima og miljø, og dokumentere hvordan påvirkningene kommer til syne i nærmiljøet

Forslag til innholdselement

Innholdselement

Beskrivelse

Hvor har jeg tilhørighet?

Innholdselementet handler om hvor elevene føler tilhørighet og kan slik gi elevene kunnskap om egen familie- og slektshistorie. Dette gir et godt utgangspunkt til at elevene kan snakke med andre generasjoner om deres liv og virke.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Forskjeller og likheter mellom generasjoner
- Kart og kilder som viser elevenes historiske og geografiske bakgrunn
- Familieformer og siida (som kan forstås både som "fellesskap" og "hjem" på nordsamisk)
- Migrasjon, mobilitet og flytting
- Ulike folkegrupper (blant annet nasjonale minoriteter og urfolk)

Begrunnelse

Elevene skal bli bevisst på hvordan vi er historieskapte, men også historieskapende. Innholdselementet og undervisningen kan bidra til identitetsutviklingen til den enkelte og forståelsen av de forskjellige fellesskapene vi mennesker inngår i. Det innebærer også å inkludere majoritets- og minoritetsperspektiver, og særlig samisk kultur og samfunnsliv.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag etter 2. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og presentere hvordan mennesker levde for én til to menneskealder siden
- beskrive og gi eksempler på mangfold i Norge, med vekt på ulike familieformer og folkegrupper, inkludert det samiske urfolket
- samtale om hvordan ulike kilder, inkludert kart, kan gi informasjon om samfunnsfaglige spørsmål

Kobling til kompetansemål samfunnsfag samisk etter 2. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og presentere hvordan mennesker levde for én til to menneskealder siden

Forslag til innholdselement

- beskrive og gi eksempler på mangfold og likeverd i Norge og Sápmi/Sábme/Saepmie, med vekt på samisk slektskap og ulike familieformer og folkegrupper
- samtale om hvordan ulike norske og samiske kilder, inkludert fortellinger og kart, kan gi informasjon om samfunnsfaglige spørsmål

Forslag til innholdselement

Innholdselement

Beskrivelse

Kulturmøter i et flerkulturelt samfunn

Å forstå hvordan møter mellom mennesker har bidratt til samfunns- og kulturutvikling er en sentral del av kompetansen elevene skal utvikle for å kunne forstå seg selv i en større sammenheng.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Kulturuttrykk som mat, høytider, tradisjoner, klær og språk
- Kulturelle likheter og forskjeller mellom by og land og minoritet og majoritet
- Samer, nasjonale minoriteter og innvandrede minoriteter i Norge

Begrunnelse

Arbeid med innholdselementet kan bidra til identitetsutviklingen til den enkelte og forståelse av de forskjellige fellesskapene vi mennesker inngår i. Det innebærer å inkludere majoritets- og minoritetsperspektiver, og særlig samisk kultur og samfunnsliv. Undervisningen danner grunnlag for at elevene vil kunne utvikle forståelse for hvordan mennesker lever sammen i et samfunn, og hvordan levesettet har vært og blir preget av mangfold og kulturmøter.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag etter 2. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og gi eksempler på hvordan mennesker i ulike deler av verden påvirker hverandres liv
- beskrive og gi eksempler på mangfold i Norge, med vekt på ulike familieformer og folkegrupper, inkludert det samiske urfolket

Kobling til kompetansemål samfunnsfag samisk etter 2. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og gi eksempler på hvordan mennesker i ulike deler av verden påvirker hverandres liv
- beskrive og gi eksempler på mangfold og likeverd i Norge og Sápmi/Sábme/Saepmie, med vekt på samisk slektskap og ulike familieformer og folkegrupper.

Innholdslisten skal gi støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget. Verdigrunnlaget fra overordnet del av læreplanverket er inkludert i læreplaner for fag, særlig i delen om Fagets relevans og sentrale verdier i Om faget, men også i andre deler av læreplanene. Hvor enig er du i at innholdet i listen gir støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget?

Hvor enig er du i at innholdet i listen gir støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget?

Ikke svart

Innholdslistene skal uttrykke og bidra med felles referanserammer. Felles referanserammer kan være både noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.

Hvor enig er du i at innholdet i listen kan bidra med felles referanserammer?

Ikke svart

Listen skal ivareta fagets egenart og dette har betydning for valg av innhold på listen.

Hvor enig er du i at innholdet i listen ivaretar en god balanse mellom de ulike delene av faget?

Ikke svart

Listen skal ha et håndterbart omfang. Listen er ikke en uttømmende liste over alt innhold som kan være relevant innhold i opplæringen.

Hvor enig er du i at den samlede mengden innholdselementer knyttet til 1.–2. trinn har et omfang som er håndterbart å bruke for deg (lærer) ?

Ikke svart

Innholdet på listen skal være tilpasset aldersgruppene i grunnskolen. Det er derfor laget egne innholdselementer for de trinnene det er angitt kompetansemål for.

Hvor enig er du i at innholdet på listen over er tilpasset 1.–2. trinn?

Ikke svart

Har du andre kommentarer til utkastet til veiledende innholdsliste til 1.–2. trinn?

Ikke svart

1.2. Innholdselementer for 3. og 4. trinn

Forslag til innholdselement	
Innholdselement	Beskrivelse
Kulturminner og verdensarv	<p>Kulturminner er spor som mennesker har etterlatt seg, som steder forbundet med tro, tradisjoner eller ulike former for historiske hendelser. Verdensarven er den kultur- og naturarven som anses å ha unik, universell verdi sett fra et historisk, kunstnerisk, vitenskapelig eller estetisk synspunkt.</p> <p>Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:</p> <ul style="list-style-type: none"> • UNESCOs verdensarvliste (som Bryggen i Bergen, Urnes stavkirke, Røros, helleristningene i Alta, Vegaøyen) • Industrierarv (som Notodden, Rjukan og Akerselva) • Samiske kulturminner (som stedsnavn, gammetufter, merkeplasser, grav- og offerplasser og sjøsamiske gårder) • Kulturminner knyttet til de nasjonale minoritetene (som liggesletter, røykstuer, badstuer, snublesteiner, mm.)
Begrunnelse	
<p>Ved å arbeide med og utforske kulturminner får elevene innsikt i hvordan mennesker levde tidligere og hvordan landskap og samfunn har utviklet seg. Dette gir et godt grunnlag for å kunne utvikle forståelse for lokal historie og geografi, så vel som nasjonale kulturarvområder. Gjennom arbeid med samisk kulturarv, styrkes elevenes evne til å se sammenhenger og koblinger mellom fortidens og nåtidens levesett og levevilkår i et større perspektiv.</p>	
Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 4. trinn	
<p>Mål for opplæringen er at eleven skal kunne</p> <ul style="list-style-type: none"> • utforske kulturminner og hvordan mennesker levde i den tiden kulturminnene er fra, og sammenligne med hvordan vi lever i dag • beskrive kultur- og naturlandskap i Norge og samtale om hvordan historiske og geografiske kilder, inkludert kart, kan gi informasjon om landskap	
Forslag til innholdselement	
Innholdselement	Beskrivelse
Naturvern og verneområder	<p>Naturvern handler om å bevare naturen og naturressurser. Når et naturområde er vernet, er det beskyttet mot inngrep. Hensikten med vern er å sikre verdifull natur for framtidige</p>

Forslag til innholdselement

generasjoner.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Nasjonalparker (som Raet, Jotunheimen, Hardangervidda og Rondane)
- Landskapsvernområder (som Lyngsalpene, Frafjordheiane og Larvik bøkeskog)
- Naturreservater (som Malmøya og Malmøykalven, Eldåa og Tverrlimyran)
- Biotopvernområder (som Bangtjernet, Steinsfjorden og Torbudalen)
- Marine verneområder (som Lopp havet, Saltstraumen og Stad)

Begrunnelse

Ved å arbeide med og utforske ulike typer verneområder får elevene en innsikt i geografisk mangfold, variasjon og bevissthet om miljø. Dette gir et godt grunnlag for å kunne utvikle forståelse av lokalmiljø og geografi i Norge, samt den gjensidige påvirkningen mellom natur og samfunn

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 4. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- beskrive kultur- og naturlandskap i Norge og samtale om hvordan historiske og geografiske kilder, inkludert kart, kan gi informasjon om landskap

Forslag til innholdselement

Innholdselement

Beskrivelse

Forbruk og gjenbruk

Forbruk og gjenbruk kan sette forståelsen av eget og andres klimaavtrykk inn i en sammenheng som kan bidra til å bevisstgjøre elevene på hvordan overforbruk og produksjon av avfall kan reduseres på individ- og samfunnsnivå.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- FNs bærekraftsmål
- Forvaltning av naturressurser i Norge og i andre land
- Kildesortering, resirkulering og gjenbruk
- Tradisjonshåndverk blant samer og nasjonale minoriteter, som neverfletting, ståltrådarbeid, grindvev. Sentrale begrep på nordsamisk kan være birgejupmi (å ta vare på og å klare seg), árbemáhttu/árbediehtu (tradisjonell kunnskap).

Begrunnelse

Arbeid med innholdselementet kan gi kunnskap om hvilke konsekvenser menneskers ressursbruk har hatt og har. Slik kan elevene vurdere handlingsalternativer for bærekraftig utvikling på individuelt, nasjonalt og globalt nivå. Bærekraftig utvikling i samfunnsfag skal også ses i lys av ulike perspektiver, fra det lokale til det globale, og i et etfolks- og minoritetsperspektiv, med vekt på fortid, nåtid og framtid.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag etter 4. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og gi eksempler på noen sider ved bærekraftig utvikling

Forslag til innholdselement

- reflektere over sammenhengen mellom personlig økonomi og forbruk hos den enkelte
- presentere årsaker til at samene har urfolksstatus i Norge, og beskrive forskjellige former for samisk kultur- og samfunnsliv før og nå

Kobling til kompetansemål samfunnsfag samisk etter 4. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- reflektere over hvorfor samene har urfolksstatus i Norge, og beskrive sentrale trekk ved samisk kultur- og samfunnsliv før og nå, med vekt på eget samfunn
- reflektere over sammenhengen mellom personlig økonomi og forbruk hos den enkelte
- utforske og gi eksempler på noen sider ved bærekraftig utvikling, inkludert samisk tradisjonell kunnskap

Forslag til innholdselement

Innholdselement

Beskrivelse

Politisk makt og innflytelse

Politisk makt handler om hvem som fatter og påvirker beslutninger på vegne av fellesskapet. De offentlige institusjonene har en viktig rolle, men det har også sivilsamfunnet og mediene.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Kommunestyre, bystyre og fylkesting
- Stortinget, regjeringen og domstolene
- Sametinget
- Styreformer
- Nyheter og falske nyheter
- Organisasjoner, sosiale bevegelser og aksjoner

Begrunnelse

Arbeid med innholdselementet kan gi elevene innsikt i styresettet i Norge og folks mulighet til å medvirke. Det kan belyse hvordan makt og maktrelasjoner virker inn på ulike forhold i samfunnet.

Forslag til innholdselement

Kobling til kompetansemål samfunnsfag etter 4. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- reflektere over hvem som har makt, og hva et demokrati er, og utvikle forslag til hvordan man kan være med på å påvirke beslutninger
- samtale om noen viktige offentlige institusjoner og virksomheter i Norge og reflektere over hva de betyr i livet til mennesker

Kobling til kompetansemål samfunnsfag samisk etter 4. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- reflektere over hvem som har makt, og hva et demokrati er, og utvikle forslag til hvordan man kan være med på å påvirke beslutninger
- samtale om noen viktige offentlige institusjoner og virksomheter i Norge og Sápmi/Sábme/Saepmie og reflektere over hva de betyr for menneskers liv

Innholdslisten skal gi støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget. Verdigrunnlaget fra overordnet del av læreplanverket er inkludert i læreplaner for fag, særlig i delen om Fagets relevans og sentrale verdier i Om faget, men også i andre deler av læreplanene.

Hvor enig er du i at innholdet i listen gir støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget?

Ikke svart

Innholdslistene skal uttrykke og bidra med felles referanserammer. Felles referanserammer kan være både noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.

Hvor enig er du i at innholdet i listen kan bidra med felles referanserammer?

Ikke svart

Listen skal ivareta fagets egenart og dette har betydning for valg av innhold på listen.

Hvor enig er du i at innholdet i listen ivaretar en god balanse mellom de ulike delene av faget?

Ikke svart

Listen skal ha et håndterbart omfang. Listen er ikke en uttømmende liste over alt innhold som kan være relevant innhold i opplæringen.

Hvor enig er du i at den samlede mengden innholdselementer knyttet til 3.–4. trinn har et omfang som er håndterbart å bruke for deg (lærer)?

Ikke svart

Innholdet på listen skal være tilpasset aldersgruppene i grunnskolen. Det er derfor laget egne innholdselementer for de trinnene det er angitt kompetansemål for.

Hvor enig er du i at innholdet på listen over er tilpasset 3.–4. trinn?

Ikke svart

Har du andre kommentarer til utkastet til veiledende innholdsliste til 3.–4. trinn

Ikke svart

1.3. Innholdselementer for 5., 6. og 7. trinn

Forslag til innholdselement

Innholdselement

Beskrivelse

Jordbruksrevolusjon

Jordbruksrevolusjonen for ca. 10 000 år siden innebar en overgang fra jeger-sankersamfunn til jordbrukssamfunn. Elvekulturer med irrigasjon la grunnlag for at ikke alle trengte å være involvert i matproduksjon og dermed for mer komplekse samfunn. Endringer i transportmetoder gjorde at områder ble knyttet sammen på nye måter og bidro til samfunnsendring.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Mesopotamia ved Eufrat og Tigris, samt Egypt ved Nilen
- Kilder: Den første lønsslippen i Sumer og Hammurabis lover
- Jordbruk og befolkningsvekst
- Overgangen til jordbrukssamfunn innebar press på nomadiske levemåter i Norge og verden

Begrunnelse

Arbeid med jordbruksrevolusjonen kan bidra til at elevene forstår at geografiske, historiske og nåtidige forhold legger betingelser for hvordan mennesker dekker behovene sine, og for hvordan makt og ressurser fordeles. I undervisning om jordbruksrevolusjon og jordbrukssamfunn lærer elevene om lange linjer i menneskenes historie

Forslag til innholdselement

og hvordan samfunnsformene har endret seg. Innholdselementet viser hvordan mennesker til alle tider har beveget seg på jorda og samhandlet med folk fra andre steder.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske hvordan mennesker i fortiden livnærte seg, og samtale om hvordan sentrale endringer i livsgrunnlag og teknologi har påvirket og påvirker demografi, levekår og bosettingsmønstre
- reflektere over hvordan møter mellom mennesker har bidratt til å endre hvordan mennesker har tenkt og samfunn har vært organisert

Forslag til innholdselement

Innholdselement

Beskrivelse

Vikingtid og middelalder

Vikingtiden var perioden fra omkring 800 til omkring 1050 og kjennetegnes av befolkningsvekst, økt handel med Europa, sentralisering av makt og overgangen fra norrøn religion til kristendom. Middelalderen i Europa regnes fra ca. 500-1500, mens middelalderen i Norge etterfølger vikingtiden. I denne perioden etableres et norsk kongedømme og lover.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Vikingferdene. Kilder kan være runeinskripsjonen "Halvdan var her" i moskeen Hagia Sofia i Miklagard (Istanbul), Ibn Fadlans reisebeskrivelse og Ottars beretning
- Tingsystemet og lover
- Handel, samarbeid og samkvem mellom norrøne vikinger og samer
- Forholdet mellom konge og kirke
- Svartedauden

Begrunnelse

Arbeid med temaet kan belyse hvordan fortidens mennesker tenkte, handlet og organiserte samfunnet annerledes enn oss. Det kan bidra til at elevene forstår at geografiske og historiske forhold legger betingelser for hvordan menneske dekker behovene sine, og for hvordan makt og ressurser blir fordelt og at historien er preget av brudd og kontinuitet. Elevene kan bli bevisst på at vi er både historieskapt og historieskapede, samt utvikle historiske empati.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske hvordan mennesker i fortiden livnærte seg, og samtale om hvordan sentrale endringer i livsgrunnlag og teknologi har påvirket og påvirker demografi, levekår og bosettingsmønstre
- reflektere over hvordan møter mellom mennesker har bidratt til å endre hvordan mennesker har tenkt og samfunn har vært organisert

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
-----------------	-------------

Kolonialisme	<p>Kolonialisme som begrep brukes oftest om prosessene der europeiske stater la under seg landområder i store deler av verden fra 1500-tallet og framover, og som fremdeles har virkninger i dagens samfunn. Kolonialismen kan også knyttes til fremvekst av og legitimering av rasisme, og gjenfinnes i rasistiske strukturer og fordommer også i dag. Kolonialisme er dessuten relevant for å forstå deler av politikken Norge og andre land historisk har ført i Sápmi/Sábme/Saepmie.</p> <p>Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Columbus og andre europeere som krysset hav for å finne og erobre landområder • Den transatlantiske slavehandelen mellom 1450 og 1850. Enkelthendelser kan være slaveopprøret på Haiti i 1791 • Folkemordet i Kongo under kong Leopold II • Slaveskipet Fredensborgs forlis på Tromøya 1768, som viser hvordan Danmark-Norge var koblet til slavehandelen
---------------------	--

Begrunnelse

Samfunnsfag skal bygge opp under holdninger og verdier som toleranse, likeverd og respekt. Elevene skal analysere hvordan makt og maktrelasjoner har virket og virker inn på ulike forhold i samfunnet. Kolonialisme er vesentlig for å forstå viktige sider av samfunnet vårt både globalt og nasjonalt i dag. Globale økonomiske strukturer følger fortsatt i stor grad mønstrene som ble etablert med kolonialismen.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- samtale om menneske- og likeverd og sammenligne hvordan menneskerettighetene er blitt og blir ivarettatt i ulike land
- reflektere over hvordan møter mellom mennesker har bidratt til å endre hvordan mennesker har tenkt og samfunn har vært organisert.

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
-----------------	-------------

Demokratisering og nasjonsbygging	<p>Norges Grunnlov ble vedtatt 17. mai 1814. Den er fundamentet for det norske demokratiet, rettsstaten og folkesuvereniteten, og bygger på prinsippene om maktfordeling, menneskerettigheter og et konstitusjonelt monarki. Nasjonsbyggingen hadde også en bakside. Den la grunnlaget for en intensivert fornorskingspolitikk overfor samer og nasjonale minoriteter, og grunnloven nektet jøder tilgang til riket.</p> <p>Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Grunnloven av 1814 • Eidsvoll 1814 (maleri) • Innføring av parlamentarismen (1884)
--	---

Forslag til innholdselement

- Unionsoppløsningen (1905)
- Innføring av kvinnelig stemmerett (1913)
- Det første samiske landsmøtet 6. februar 1917 (Elsa Laula Renberg)

Begrunnelse

Grunnloven, unionsoppløsningen og allmenn stemmerett er sentrale historiske hendelser som utgjør fundamentet i det norske demokratets historie. Hendelsene er eksempler på folkelig opprør og gjennomslag, og viser hvordan mennesker har kjempet for endring. Demokratiseringen og nasjonsbyggingen ser imidlertid forskjellig ut i et majoritets- og minoritetsperspektiv, og for kvinner og menn. Arbeid med innholdselementet kan bidra til at elevene utvikler kunnskap om og innsikt i demokratiske verdier og prinsipper.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- beskrive sentrale hendelser som har ført til det demokratiet vi har i Norge i dag, og sammenligne hvordan enkeltmennesker har mulighet til å påvirke i ulike styresett
- samtale om menneske- og likeverd og sammenligne hvordan menneskerettighetene er blitt og blir ivaretatt i ulike land
- utforske ulike sider ved mangfold i Norge og reflektere over menneskers behov for å være seg selv og for å høre til i fellesskap
- drøfte hva likeverd og likestilling betyr for et demokrati, og utvikle forslag til hvordan man kan motarbeide fordommer, rasisme og diskriminering

Kobling til kompetansemål samfunnsfag samisk etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne:

- beskrive sentrale hendelser som har ført fram til det demokratiet vi har i Norge og i Sápmi/Sábme/Saepmie i dag og sammenlikne hvordan enkeltmennesker har mulighet til påvirke beslutninger i ulike styresett
- samtale om menneske- og likeverd og sammenligne hvordan menneske- og urfolksrettigheter har blitt og blir ivaretatt i ulike land
- utforske ulike sider ved mangfold i Norge og Sápmi/Sábme/Saepmie og reflektere over menneskers behov for å være seg selv og for å høre til i fellesskap
- drøfte hva likeverd og likestilling betyr for et demokrati, og drøfte hvordan man kan motarbeide fordommer, rasisme og diskriminering

Forslag til innholdselement

Innholdselement

Beskrivelse

Kvinnefrigjøring

Kvinnefrigjøring var og er en politisk kampsak for å sikre kvinner samme rettigheter, muligheter og frihet som menn. Det inkluderte blant annet allmenn stemmerett, økonomisk selvstendighet og kontroll over egen kropp. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Kvinnebevegelsen som sosial bevegelse
- Kampen for kvinnelig stemmerett i Norge (1913)

Forslag til innholdselement

- Første kvinnelige stortingsrepresentant, Anna Rogstad
- Innføring av abort- og likestillingslov på 1970-tallet
- Paralleller til andre sosiale bevegelser som homobevegelsen (Stonewall-opprøret)

Begrunnelse

Arbeid med innholdselementet kan bidra til at elevene utvikler et aktivt medborgerskap bygget på bevissthet om likestilling, demokrati og menneskerettigheter. Det kan gi elevene innsikt i hvordan makt og maktrelasjoner har virket og virker inn på ulike forhold i samfunnet.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- drøfte hva likeverd og likestilling betyr for et demokrati, og utvikle forslag til hvordan man kan motarbeide fordommer, rasisme og diskriminering
- reflektere over variasjoner i identiteter, seksuell orientering og kjønnsuttrykk og egne og andres grenser knyttet til følelser, kropp, kjønn og seksualitet og drøfte hva man kan gjøre om grenser blir brutt
- beskrive sentrale hendelser som har ført til det demokratiet vi har i Norge i dag, og sammenligne hvordan enkeltmennesker har mulighet til å påvirke i ulike styresett

Kobling til kompetansemål samfunnsfag samisk etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- drøfte hva likeverd og likestilling betyr for et demokrati, og drøfte hvordan man kan motarbeide fordommer, rasisme og diskriminering
- reflektere over variasjoner i identiteter, seksuell orientering og kjønnsuttrykk og egne og andres grenser knyttet til følelser, kropp, kjønn og seksualitet og drøfte hva man kan gjøre om grenser blir brutt
- beskrive sentrale hendelser som har ført fram til det demokratiet vi har i Norge og i Sápmi/Sábme/Saepmie i dag og sammenlikne hvordan enkeltmennesker har mulighet til påvirke beslutninger i ulike styresett

Forslag til innholdselement

Innholdselement

Beskrivelse

Altasaken og etableringen av samepolitikken

Rundt 1968 oppsto det strid om utbygging av Alta-Kautokeinovassdraget. I 1978 vedtok Stortinget at vassdraget skulle bygges ut. Vedtaket førte til flere års konflikt, debatt og folkeaksjoner mot utbyggingen. Saken resulterte i en omfattende reform av samepolitikken i Norge, blant annet gjennom at Sametinget ble opprettet og åpnet i 1989.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Folkeaksjonen mot utbygging av Alta-Kautokeinovassdraget
- Argumenter for og imot utbyggingen knyttet til reindrift, laksefiske, naturvern og kraftutbygging og samfunnsutvikling

Forslag til innholdselement

- Sivil ulydighet og demonstrasjoner som demokratiske verktøy, som da samiske kvinner okkuperte statsministerens kontor i 1981
- Samarbeid og solidaritet mellom samiske aktivister og miljøvernorganisasjoner
- Koblinger til og samarbeid med den internasjonale urfolksbevegelsen

Begrunnelse

Arbeid med innholdselementet kan bidra til at elevene forstår hvordan geografiske, historiske og nåtidige forhold legger betingelser for hvordan mennesker dekker behovene sine, og for hvordan makt og ressurser fordeles. Aksjonene gjorde at mange fikk øynene opp for samenes rettigheter, og Alta-saken er sentral for å forstå nyere samisk historie. Innholdselementet kan gi kunnskap om sammenhenger mellom natur og samfunn, og hvordan mennesker påvirker klima og miljø. Hendelsen kan synliggjøre hvordan enkeltmennesker og sosiale bevegelser kan påvirke politikk.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- beskrive sentrale hendelser som har ført til det demokratiet vi har i Norge i dag, og sammenligne hvordan enkeltmennesker har mulighet til å påvirke i ulike styresett
- utforske hovedtrekk ved historien til samene og de nasjonale minoritetene i Norge og presentere rettigheter samene og de nasjonale minoritetene i Norge har i dag

Kobling til kompetansemål samfunnsfag samisk etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- beskrive sentrale hendelser som har ført fram til det demokratiet vi har i Norge og i Sápmi/Sábme/Saepmie i dag og sammenlikne hvordan enkeltmennesker har mulighet til påvirke beslutninger i ulike styresett
- utforske hovedtrekk ved historien til samene og de nasjonale minoritetene i Norge og presentere rettigheter samene og de nasjonale minoritetene i Norge har i dag

Forslag til innholdselement

Innholdselement

Beskrivelse

Samspill mellom menneske, samfunn og natur i verden

Verdensdelene representerer den store variasjonen i natur og samfunn på jorda. Geografiske hovedtrekk skapes i samspillet mellom naturgitte forhold, som beliggenhet, klima, vegetasjon og naturressurser, og menneskeskapte forhold som økonomi, bosettingsmønster, befolkning og levekår. Dette samspillet påvirker menneskene som bor der. Ved å undersøke noen utvalgte eksemplariske regioner, kan elevene utvikle forståelse av dette samspillet. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Amazonas
- Nilen
- Himalaya
- Arktis
- Taigaen

Forslag til innholdselement

- Stillehavsoyene

Begrunnelse

Innholdselementet gir elevene mulighet til å utforske globale problemstillinger.

Arbeid med verdensdelene kan bidra til at elevene forstår hvordan geografiske, historiske og nåtidige forhold legger betingelser for hvordan mennesker dekker behovene sine, og for hvordan makt og ressurser fordeles.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- beskrive geografiske hovedtrekk i ulike deler av verden og reflektere over hvordan disse hovedtrekkene påvirker menneskene som bor der

Forslag til innholdselement

Innholdselement

Beskrivelse

Tekstilindustrien

Tekstilindustrien består av globale varekjeder som kobler sammen råvarer, design, produksjon, transport, forbruk og avfall. Slik illustrerer tekstilindustrien den økonomiske globaliseringen og den globale arbeidsdelingen. Tekstilindustri bidrar med arbeidsplasser og inntekter til land i globale sør, samtidig som arbeidsforholdene ofte er dårlige og industrien innebærer en stor miljøbelastning.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Livet på og ved fabrikkene
- Ressursbruk, forurensning og klimagassutslipp fra produksjon, transport og avfallshåndtering
- Søppelbergene i Atacama (Chile) og Accra (Ghana)
- Politisk mobilisering og påvirkning gjennom fagorganisering og internasjonale organisasjoner
- Politisk endring på samfunnsnivå gjennom åpenhetsloven og lover om produsentansvar

Begrunnelse

Arbeid med innholdselementet kan bidra til at elevene ser sammenhenger mellom individuelle valg, samfunnsstrukturer og tålegrensene i naturen. Det kan bidra til at elevene utvikler et aktivt medborgerskap bygget på bevissthet om demokrati, miljø, menneskerettigheter og likestilling.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og presentere en global utfordring ved bærekraftig utvikling og hvilke konsekvenser den kan ha, og utvikle forslag til hvordan man kan være med på å motvirke utfordringen, og hvordan samarbeid mellom land kan bidra

Forslag til innholdselement

- samtale om menneske- og likeverd og sammenligne hvordan menneskerettighetene er blitt og blir ivaretatt i ulike land
- reflektere over hvordan kommersiell påvirkning kan virke inn på forbruk, personlig økonomi og selvbilde

Kobling til kompetansemål samfunnsfag samisk etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske og presentere en global utfordring ved bærekraftig utvikling og hvilke konsekvenser den kan ha, og utvikle forslag til hvordan man kan være med på å motvirke utfordringen, og hvordan samarbeid mellom land kan bidra
- samtale om menneske- og likeverd og sammenligne hvordan menneske- og urfolksrettigheter har blitt og blir ivaretatt i ulike land
- reflektere over hvordan kommersiell påvirkning kan virke inn på forbruk, personlig økonomi og selvbilde

Forslag til innholdselement

Innholdselement

Beskrivelse

De nasjonale minoritetene i Norge

Norge har fem nasjonale minoriteter; jøder, kvener/norskfinner, romanifolk/tatere, romer og skogfinner. Minoritetene har på ulike måter bidratt til å forme norsk historie og kulturarv, og er også levende kulturer i dag. De nasjonale minoritetene har ulik historie og kultur, og er mangfoldige innad.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Jødernes synagogeliv og målbevisste integrering i det norske samfunnet
- Samspill og samarbeid mellom kvener/norskfinner, samer og nordmenn på Nordkalotten ("trestammers møte")
- Romanifolk/tatere som omreisende håndverkere og samarbeid med norske gårder og lokalsamfunn
- Romsk samhold og stolthet i møte med fordommer og ekskludering
- Skogfinners svedjebbruk og nære forhold til naturen

Begrunnelse

Kjennskap til de ulike minoritetenes levesett og tradisjoner gjennom historien og i dag, er viktig for å forstå det norske samfunnet. Arbeid med innholdselementet kan bidra til identitetsutviklingen til den enkelte, til å skape forståelse for forskjellige fellesskaper vi mennesker inngår i og til å gi innsikt i minoritetsperspektiver.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske ulike sider ved mangfold i Norge og reflektere over menneskers behov for å være seg selv og for å høre til i fellesskap
- utforske hovedtrekk ved historien til samene og de nasjonale minoritetene i Norge og presentere rettigheter samene og de nasjonale minoritetene i Norge har i dag

Kobling til kompetansemål samfunnsfag samisk etter 7. trinn

Forslag til innholdselement

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske ulike sider ved mangfold i Norge og Sápmi/Sábme/Saepmie og reflektere over menneskers behov for å være seg selv og for å høre til i fellesskap
- utforske hovedtrekk ved historien til samene og de nasjonale minoritetene i Norge og presentere rettigheter samene og de nasjonale minoritetene i Norge har i dag

Forslag til innholdselement

Innholdselement

Beskrivelse

Rasisme og antirasisme

Rasisme er fordommer, diskriminering og vold basert på etnisitet, hudfarge, nasjonalitet eller religion, mens antirasisme er motstand mot slike holdninger og handlinger. Rasisme har påvirket og påvirker enkeltmennesker og samfunn i Norge og verden.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Forholdet mellom ytringsfrihet (§ 100 i Grunnloven) og hatefulle ytringer (§ 185 i Straffeloven)
- Kongens tale i Slottsparken 1. september 2016
- Høyreekstremisme og nynazisme
- Fakkeltog mot rasisme etter drapet på Benjamin Hermansen
- Diskriminering, raseskille (Jim Crow-lovene) og borgerrettighetsbevegelsen i USA

Begrunnelse

Arbeid med rasisme og antirasisme fremmer grunnleggende verdier i Norge, som toleranse, likeverd og respekt. Det bidrar samtidig til at hver elev kan ivareta og utvikle sin identitet i et inkluderende fellesskap der mangfold blir verdsatt.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 7. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- drøfte hva likeverd og likestilling betyr for et demokrati, og utvikle forslag til hvordan man kan motarbeide fordommer, rasisme og diskriminering

Innholdslisten skal gi støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget. Verdigrunnlaget fra overordnet del av læreplanverket er inkludert i læreplaner for fag, særlig i delen om Fagets relevans og sentrale verdier i Om faget, men også i andre deler av læreplanene.

Hvor enig er du i at innholdet i listen gir støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget?

Ikke svart

Innholdslistene skal uttrykke og bidra med felles referanserammer. Felles referanserammer kan være både noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.
Hvor enig er du i at innholdet i listen kan bidra med felles referanserammer?

Ikke svart

Listen skal ivareta fagets egenart og dette har betydning for valg av innhold på listen.
Hvor enig er du i at innholdet i listen ivaretar en god balanse mellom de ulike delene av faget?

Ikke svart

Listen skal ha et håndterbart omfang. Listen er ikke en uttømmende liste over alt innhold som kan være relevant innhold i opplæringen.
Hvor enig er du i at den samlede mengden innholdselementer knyttet til 5.–7. trinn har et omfang som er håndterbart å bruke for deg (lærer)?

Ikke svart

Innholdet på listen skal være tilpasset aldersgruppene i grunnskolen. Det er derfor laget egne innholdselementer for de trinnene det er angitt kompetansemål for.
Hvor enig er du i at innholdet på listen over er tilpasset 5.–7. trinn?

Ikke svart

Har du andre kommentarer til utkastet til veiledende innholdsliste til 5.–7. trinn

Ikke svart

1.4. Innholdselementer for 8., 9. og 10. trinn

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
-----------------	-------------

Forslag til innholdselement

Den industrielle revolusjon

Den industrielle revolusjonen startet i Storbritannia og spredte seg til land som Norge og regioner som det globale sør. Industrialiseringen førte til sosiale, økonomiske og politiske omveltninger på individ- og samfunnsnivå, og det la grunnlaget for storstilt økonomisk vekst, menneskeskapte klimaendringer, naturtap og global økonomisk ulikhet.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Geografi sin betydning for etablering av industri
- Urbanisering, levkår og framveksten av arbeiderklassen
- Motstand mot industrialiseringen (ludittene)
- Barnarbeid og utbytting av arbeidere
- Industrialiseringens betydning for klima og miljø
- Teknologiske endringer i vår tid

Begrunnelse

Arbeid med den industrielle revolusjonen kan gi elevene forståelse av hvordan geografiske og historiske forhold legger betingelser for hvordan mennesker dekker behovene sine, og for hvordan makt og ressurser fordeles. Det kan gi kunnskap om sammenhenger mellom natur og samfunn, om hvordan mennesker påvirker klima og miljø, og om hvordan levkår, leveste og demografi henger sammen.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 10. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- utforske hvordan teknologi har vært og fremdeles er en endringsfaktor, og drøfte innvirkningen teknologien har hatt og har på enkeltmennesker, samfunn og natur
- reflektere over hvordan mennesker har kjempet og kjemper for forandringer i samfunnet og samtidig har vært og er påvirket av geografiske forhold og historisk kontekst

Forslag til innholdselement

Innholdselement

Beskrivelse

Forslag til innholdselement

Første og andre verdenskrig

Første og andre verdenskrig var verdenskriger med millioner av drepte og skadde. Krigene innebar folkemord på flere folkegrupper, som jøder, romere, øst-europeere og funksjonsnedsatte. Verdenskrigene fikk store konsekvenser for ettertiden og kom til å prege den internasjonale orden.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Politiske, økonomiske og ideologiske årsaker til og konsekvenser av krigene.
- Globale perspektiver på krigene. Kilde: Bilde av muslimske graver i Verdun.
- Menneskers medvirkning, passivitet og motstand i krigene
- Antisemittiske, antisiganistiske og rasebiologiske holdninger som årsaker til holocaust.
- Det norske bidraget til holocaust. Kilder: Det angår også deg (Dagbladet 15.11.2014). Bildet av D/S Donau på kaia

Begrunnelse

Verdenskrigene gir et viktig grunnlag for å arbeide med verdier som menneskeverd, demokrati og kritisk tenkning, og de er sentrale for å forstå oppbygginga av internasjonale politiske institusjoner som FN. Krigene er også med på å belyse menneskers valg i konfliktsituasjoner.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 10. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- reflektere over hvordan mennesker har kjempet og kjemper for forandringer i samfunnet og samtidig har vært og er påvirket av geografiske forhold og historisk kontekst
- gjøre rede for årsaker til og konsekvenser av sentrale historiske og nåtidige konflikter og reflektere over om endringer av noen forutsetninger kunne ha hindret konfliktene
- gjøre rede for årsaker til og konsekvenser av terrorhandlinger og folkemord, som holocaust, og reflektere over hvordan ekstreme holdninger og ekstreme handlinger kan forebygges

Forslag til innholdselement

Innholdselement

Beskrivelse

Avkolonisering

Avkolonisering viser i smal forstand til prosessen etter 2. verdenskrig der land i Asia, Afrika og Sør-Amerika løsrev seg og ble selvstendige fra europeiske stater. I bred forstand innebærer avkolonisering å utfordre maktstrukturer som lever videre etter kolonialismen og et eurosentrisk verdens- og kunnskapssyn.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Den indiske selvstendighetsbevegelsen og delingen av India og Pakistan
- Krigene i Vietnam, Algerie og Mosambique i lys av avkolonisering og politisk ideologier
- Kampen mot apartheid i Sør-Afrika

Forslag til innholdselement

- Sannhets- og forsoningsprosesser i for eksempel Sør-Afrika, Canada, Grønland/ Kalaallit Nunaat og Norge
- Den internasjonale urfolksbevegelsen før og nå
- Sosiale bevegelser som jobber for avkolonisering i dag

Begrunnelse

Arbeid med innholdselementet kan bidra til å forstå hvordan geografiske, historiske og nåtidige forhold har lagt og legger betingelser for muligheten mennesker har hatt og har til å samarbeide, organisere seg og ta beslutninger i ulike samfunn. Elevene skal bli bevisst på hvordan vi er historieskaptede, men også historieskapende. Innholdselementet kan gi elevene perspektiver på menneskers kamp for myndiggjøring og mulighet til å innta andre perspektiver.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 10. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- gjøre rede for årsaker til og konsekvenser av sentrale historiske og nåtidige konflikter og reflektere over om endringer av noen forutsetninger kunne ha hindret konfliktene
- utforske og beskrive hvordan menneske- og urfolksrettigheter og andre internasjonale avtaler og samarbeid har betydning for nasjonal politikk, menneskers liv og likestilling og likeverd
- gjøre rede for fornorskningen av samene og de nasjonale minoritetene og urettferdigheten de har blitt utsatt for, og reflektere over hvilke konsekvenser det har hatt og har på individ- og samfunnsnivå
- reflektere over hvordan mennesker har kjempet og kjemper for forandringer i samfunnet og samtidig har vært og er påvirket av geografiske forhold og historisk kontekst
- Gjøre rede for årsaker til og konsekvenser av terrorhandlinger og folkemord, som holocaust, og reflektere over hvordan ekstreme holdninger og ekstreme handlinger kan forebygges

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
-----------------	-------------

Forslag til innholdselement

Det politiske systemet i Norge

Det politiske systemet i Norge er bygget på prinsipper om folkesuverenitet, maktfordeling og ytringsfrihet. Norsk politikk handler både om hvordan demokratiet vårt fungerer i praksis, og hvilke politiske syn som finnes i samfunnet vårt.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Veien fram til 1814-Grunnloven
- Lokal- og stortingsvalg, stemmerett og deltakelse
- Maktfordelingen mellom Stortinget, regjeringen og domstolene
- Politiske partier, ideologier og skillelinjer
- Kanaler for politisk innflytelse, som ungdomsråd og barn- og unges kommunestyre
- Trusler mot demokratiet, som ekstremisme og polarisering

Begrunnelse

Faget skal bidra til at elevene utvikler kunnskap om og innsikt i demokratiske verdier og prinsipper. Arbeid med innholdselementet kan bidra til forståelse av det politiske systemet og kunnskap om politiske skillelinjer. Det gjør det mulig å tenke kritisk, respektere uenighet og delta aktivt i et demokratisk samfunn. Slik kan samfunnsfag fremme oppslutning om demokratiske verdier og demokratiet som styreform.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag etter 10. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- beskrive trekk ved det politiske systemet og velferdssamfunnet i Norge i dag og reflektere over sentrale utfordringer
- reflektere over hvilke aktører som har makt i samfunnet i dag, og hvordan de begrunner standpunktene sine

Kobling til kompetansemål samfunnsfag samisk etter 10. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- beskrive trekk ved de politiske systemene og velferdssamfunnene i Norge og Sapmi/Sabme/Saepmie og reflektere over sentrale utfordringer
- reflektere over hvilke aktører som har makt i samfunnet i dag, og hvordan de begrunner standpunktene sine

Forslag til innholdselementer

Innholdselement

Beskrivelse

Velferdsstat

Velferdsstaten i Norge ble bygd ut etter andre verdenskrig for å gi befolkningen et sosialt sikkerhetsnett ved tap av arbeid, sosial nød og helsesvikt. Velferdsstaten er overbygning for flere sentrale institusjoner i Norge, som NAV, barnehage og skole.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Vekst, velstand, ulikhet og fattigdom
- Trepertssamarbeidet
- Rettigheter og plikter i arbeidslivet, herunder streik som politisk virkemiddel
- Statens pensjonsfond utland

Forslag til innholdselementer

- Utfordringer med å opprettholde velferdsstaten

Begrunnelse

Utbygginga av velferdsstaten er en sentral historisk hendelse, og begrepet velferdsstat er et sentralt fagbegrep og politisk begrep. Arbeid med innholdselementet kan bidra til at elevene forstår hvordan geografiske, historiske og nåtidige forhold legger betingelser for hvordan mennesker dekker behovene sine, og for hvordan makt og ressurser fordeles historisk og i Norge i dag.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag etter 10. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- reflektere over hvilke aktører som har makt i samfunnet i dag, og hvordan de begrunner standpunktene sine
- beskrive trekk ved det politiske systemet og velferdssamfunnet i Norge i dag og reflektere over sentrale utfordringer.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag samisk etter 10. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- reflektere over hvilke aktører som har makt i samfunnet i dag, og hvordan de begrunner standpunktene sine
- beskrive trekk ved de politiske systemene og velferdssamfunnene i Norge og Sapmi/Sabme/Saepmie og reflektere over sentrale utfordringer

Forslag til innholdselement

Innholdselement

Beskrivelse

22. juli

22. juli var en politisk motivert terroraksjon i 2011. Utøya var stedet for Arbeidernes ungdomsfylkings (AUF) sin sommerleir hvor 69 døde, de fleste barn og unge. Til sammen mistet 77 personer livet i regjeringskvartalet i Oslo og på Utøya.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Terrorisme som fenomen
- Utenforskap, ekkokammer, rasisme og konspirasjonstenkning som mulige forklaringer på terrorhandlingen
- Håndtering og minnehandlinger i forbindelse med 22. juli-terroren, som rosetog
- Bildet av Eskil Pedersen og Jens Stoltenberg ("Klemmen")
- Sangene "Til ungdommen" og "Barn av regnbuen", "Påfugl" av Karpe.

Begrunnelse

Samfunnsfag skal bidra til at elevene kan delta i og videreutvikle demokratiet og forebygge ekstreme holdninger, ekstreme handlinger og terrorisme. 22. juli 2011 er en merkestein i moderne norsk historie, og hendelsen er beskrevet som et nasjonalt traume på grunn av omfanget av døde og skadde. Terroristens politiske motiver har også skapt debatt om forholdet mellom ekstreme holdninger og handlinger.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 10. trinn

Forslag til innholdselement

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- gjøre rede for årsaker til og konsekvenser av terrorhandlinger og folkemord, som holocaust, og reflektere over hvordan ekstreme holdninger og ekstreme handlinger kan forebygges

Forslag til innholdselement

Innholdselement

Beskrivelse

Fornorsking, assimilering og utestenging

Norge førte i mange år assimilering- og utestengelsespolitikk overfor samer og de nasjonale minoritetene. Kvener/norskfinner, romanifolk/tatere, samer og skogfinner ble utsatt for fornorskingspolitikk, mens jøder og romer i større grad ble utestengt fra Norge. Samene og de nasjonale minoritetene benyttet og benytter ulike strategier for å bevare sitt levesett, språk og kultur i møtet med det norske majoritetssamfunnet.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Paragraf 2 i Grunnloven av 1814
- Avvisning av norske romer på grensen ved Padborg 1934
- Svanviken arbeidskoloni fram til 1989
- Wexelsenplakaten, fornorsking av etternavn og språktap
- Usynliggjøring, nedvurdering, skam og minoritetsstress
- Revitalisering av språk og kultur og opprettelse av ungdomsorganisasjoner blant samer og nasjonale minoriteter

Begrunnelse

Assimilering- og utestengelsespolitikken i Norge var en av nasjonsbyggingens skyggesider, og kan gi utvidede minoritets- og majoritetsperspektiver til å forstå norsk historie og hvordan makt og ressurser har blitt og blir fordelt. Arbeidet kan bidra til identitetsutviklingen til den enkelte og forståelsen av de forskjellige fellesskapene vi mennesker inngår i, og gi innsikt i hvordan identitetsutvikling og fellesskap påvirkes av geografiske, historiske og nåtidige forhold.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 10. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne:

- gjøre rede for fornorskningen av samene og de nasjonale minoritetene og urettferdigheten de har blitt utsatt for, og reflektere over hvilke konsekvenser det har hatt og har på individ- og samfunnsnivå
- reflektere over hvordan identitet, selvbylde og egne grenser utvikles og utfordres i ulike fellesskap, og presentere forslag til hvordan man kan håndtere påvirkning og uønskede hendelser
- vurdere på hvilke måter ulike kilder gir informasjon om et samfunnsfaglig tema, og reflektere over hvordan algoritmer, ensrettede kilder eller mangel på kilder kan prege forståelsen vår

Forslag til innholdselementer

Innholdselement	Beskrivelse
Klimaendringer	<p>Klimaet endrer seg ved at temperaturene stiger og ekstremvær blir hyppigere. De nåtidige klimaendringene er i stor grad skapt av menneskelige utslipp av klimagasser. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Årsaker til menneskeskapt klimaendringer, som bruk av fossile energikilder og avskoging • Konsekvenser av klimaendringer, som ekstremvær, stigende havnivå og klimarelatert migrasjon • Ansvar og konsekvenser for høy- mellom- og lavinntektsland, samt for artsmangfold og tradisjonsnæringer som reindrift (klimarettferdighet) • Internasjonalt samarbeid, som FN, Parisavtalen og FNs bærekraftsmål for å finne løsninger på samfunnsnivå

Begrunnelse

I samfunnsfag handler det tverrfaglige temaet bærekraftig utvikling om at elevene forstår sammenhengen mellom de sosiale, økonomiske og miljømessige forholdene ved bærekraft. Kunnskap om sammenhenger mellom natur og samfunn, om hvordan mennesker påvirker klima og miljø, og om hvordan levekår, levestett og demografi henger sammen, bidrar til denne forståelsen. I samfunnsfag skal elevene reflektere over og drøfte dilemmaer knyttet til de ulike dimensjonene ved bærekraftig utvikling og se at handlinger på både individ- og samfunnsnivå har betydning.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag etter 10. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- sammenligne hvordan politiske, geografiske og historiske forhold påvirker levekår, bosettingsmønstre og demografi i forskjellige deler av verden i dag
- beskrive ulike dimensjoner ved bærekraftig utvikling og hvordan de påvirker hverandre, og presentere tiltak for mer bærekraftige samfunn

Kobling til kompetansemål samfunnsfag samisk etter 10. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- sammenligne hvordan politiske, geografiske og historiske forhold påvirker levekår, bosettingsmønstre og demografi i forskjellige deler av verden i dag
- beskrive ulike dimensjoner ved bærekraftig utvikling og hvordan de påvirker hverandre, presentere tiltak for mer bærekraftige samfunn og vurdere tiltakene i lys av tradisjonelle samiske næringer

Forslag til innholdselement

Innholdselement	Beskrivelse
Fosen-saken	Fosen-saken er en konflikt mellom den norske staten og reindriftssamer på Fosen i Trøndelag om utbygging av vindkraft og bevaring av beitelandskap for rein. Høyesterett

Forslag til innholdselement

erklærte at utbyggingen var ugyldig. Resultatet ble at vindturbinene fikk stå mot at reindriftssamene ble kompensert økonomisk og i form av nye beiteområder.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Lokale konflikter knyttet til det grønne skiftet og tradisjonelle samiske næringer
- Demonstrasjoner og sivile ulydighetsaksjoner som virkemiddel
- De samiske aktivistene som fikk audiens på slottet
- Menneskerettigheter i Norge, med eksempler på både ivaretagelse og brudd
- Sørsamisk næring, kultur- og samfunnsliv

Begrunnelse

Arbeid med innholdselementet kan bidra til at elevene forstår hvordan geografiske, historiske og nåtidige forhold legger betingelser for hvordan mennesker dekker behovene sine, og for hvordan makt og ressurser fordeles. Det innebærer å inkludere majoritets- og minoritetsperspektiver, og særlig samisk kultur og samfunnsliv. Gjennom samfunnsfaglige tenkemåter og metoder skal elevene utvikle et aktivt medborgerskap bygget på bevissthet om demokrati, miljø, menneskerettigheter, likestilling og verdien av mangfold.

Kobling til kompetansemål samfunnsfag og samfunnsfag samisk etter 10. trinn

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne:

- gjøre rede for årsaker til og konsekvenser av sentrale historiske og nåtidige konflikter og reflektere over om endringer av noen forutsetninger kunne ha hindret konfliktene
- utforske og beskrive hvordan menneske- og urfolksrettigheter og andre internasjonale avtaler og samarbeid har betydning for nasjonal politikk, menneskers liv og likestilling og likeverd
- gjøre rede for fornorskningen av samene og de nasjonale minoritetene og urettferdigheten de har blitt utsatt for, og reflektere over hvilke konsekvenser det har hatt og har på individ- og samfunnsnivå
- reflektere over hvordan mennesker har kjempet og kjemper for forandringer i samfunnet og samtidig har vært og er påvirket av geografiske forhold og historisk kontekst

Innholdslisten skal gi støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget. Verdigrunnlaget fra overordnet del av læreplanverket er inkludert i læreplaner for fag, særlig i delen om Fagets relevans og sentrale verdier i Om faget, men også i andre deler av læreplanene.

Hvor enig er du i at innholdet i listen gir støtte til arbeidet med verdigrunnlaget i faget?

Ikke svart

Innholdslistene skal uttrykke og bidra med felles referanserammer. Felles referanserammer kan være både noe vi tar med oss fra tradisjoner og kulturer vi er en del av, og noe vi skaper sammen i nåtid for en felles framtid.

Hvor enig er du i at innholdet i listen kan bidra med felles referanserammer?

Ikke svart

Listen skal ivareta fagets egenart og dette har betydning for valg av innhold på listen.

Hvor enig er du i at innholdet i listen ivaretar en god balanse mellom de ulike delene av faget?

Ikke svart

Listen skal ha et håndterbart omfang. Listen er ikke en uttømmende liste over alt innhold som kan være relevant innhold i opplæringen.

Hvor enig er du i at den samlede mengden innholdselementer knyttet til 8.-10. trinn har et omfang som er håndterbart å bruke for deg (lærer)?

Ikke svart

Innholdet på listen skal være tilpasset aldersgruppene i grunnskolen. Det er derfor laget egne innholdselementer for de trinnene det er angitt kompetansemål for.

Hvor enig er du i at innholdet på listen over er tilpasset 8.-10. trinn?

Ikke svart

Har du andre kommentarer til utkastet til veiledende innholdsliste til 8.-10. trinn

Ikke svart

1.5. Oppsummerende spørsmål

I hvilken grad er du enig i at veiledende innholdsliste er til god hjelp og støtte for lærere i arbeidet med læreplanene?

Ikke svart

Hvor enig er du i at innholdet som er valgt ut er i tråd med læreplanen i faget?

Ikke svart

Tenker du at det vil være nyttig at det utvikles veiledende innholdslistor til flere fag?

Ikke svart

— Generelt negativ

Generell kommentar

Den norske kirke takker for muligheten til å gi innspill til Utdanningsdirektoratets utkast til veiledende innholdslistene til læreplanene i norsk, musikk, samfunnsfag og samiske fag. Innledningsvis vil vi avklare at vi gir et samlet, generelt og likelydende svar til alle innholdslistene som er publisert, da det er eneste måten vi kan svare ut det som er den overordnede problematikken med utkastene: Manglende helhetlig forståelse av kristendom som religion og som integrert i vestlig kulturarv og virkelighetsforståelse.

Dernest vil vi uttrykke støtte til intensjonen bak arbeidet med veiledende innholdslistene. Ambisjonen om å styrke skolens arbeid med verdigrunnlaget, bidra til felles referanserammer og gi økt innsikt i felles historie, kulturarv og tradisjoner, er både viktig og nødvendig. Dette gjelder særlig i en tid preget av økt polarisering og raske samfunnsendringer. Samtidig mener Den norske kirke at de foreliggende utkastene i for liten grad ivaretar kristen kulturarv og kristendommens samfunnsformende betydning i Norge gjennom historien. Denne mangelen gjelder på tvers av fagområdene og svekker listenes evne til å oppfylle sitt eget formål om felles referanserammer og historisk forståelse.

Overordnet vurdering

De veiledende innholdslistene er frivillige å bruke, men vil i praksis få en normerende funksjon for hva som oppfattes som relevant og legitimt faglig innhold. Nettopp derfor er det avgjørende at listene gir et faglig presist og balansert bilde av de tradisjonene som har formet Norge som samfunn.

Den norske kirke registrerer at kristen tro og praksis i de ulike listene fremstår som enkeltstående innslag, løsrevet fra institusjoner, historiske prosesser og dagligliv. Det gir en manglende faglig dybde hvor sentrale forklaringsfaktorer for norsk samfunnsutvikling blir underkommunisert.

Felles referanserammer og kristen kulturarv

I høringsmaterialet understrekes det gjentatte ganger at innholdslistene skal bidra til felles referanserammer. Etter Den norske kirkes vurdering forutsetter dette at kristendom synliggjøres på et bedre vis enn hva som kommer frem i utkastene.

Å utelate eller nedtone påvirkningen kristendommen har hatt innebærer ikke likebehandling, men tap av historisk presisjon. En livssynsåpen skole forutsetter kunnskap om majoritetstradisjonens faktiske rolle, på samme måte som kunnskap om minoriteter og urfolk er nødvendig og forventet.

Samlet sett mener Den norske kirke at kristendom i utkastene til de veiledende innholdslistene i for stor grad framstår som bakgrunn eller enkeltinnslag, og i for liten grad som en sammenhengende tradisjon som har formet språk, kultur, samfunn og verdigrunnlag i Norge.

Om fagutkastene

Den norske kirke registrerer at de veiledende innholdslistene inneholder et bredt og mangfoldig utvalg av tekster, musikk og temaer, og at kristne uttrykk er til stede, blant annet i form av salmer, julesanger, bibelsk inspirerte fortellinger, kirkemusikk knyttet til livsriter og omtale av kristningen av Norge. Samtidig mener kirken at

kristendommens betydning i liten grad tematiseres på en måte som gir elevene forståelse av dens rolle som kultur- og samfunnsformende kraft i Norge.

På tvers av fagområdene behandles kristne tekster og musikalske uttrykk i hovedsak som enkeltstående innslag, løsrevet fra den tradisjonen de springer ut av. Det savnes tydelig tematisering av kristendommens betydning for språkene våre, litteratur og fortellertradisjon, av hvordan kristen tekst- og salmekultur har preget de ulike språkene våre, metaforer og moralske forestillinger, og av kirkens rolle som historisk arena for musikkutøvelse, musikkutdanning og fellesskap. Når denne konteksten mangler, får elevene tilgang til uttrykkene, men ikke til forståelsen av deres plass i norsk kulturhistorie.

Avsluttende anbefaling

Den norske kirke anbefaler at de veiledende innholdslistene revideres slik at de i større grad synliggjør kristendom som en integrert del av norsk kulturarv, og gir en tydeligere historisk og tverrfaglig forankring av verdigrunnlaget og de felles referanserammene som opplæringen skal bygge på. Videre bør både majoritets- og minoritetsperspektiver inkluderes på en måte som gir et helhetlig bilde av norsk historie og samfunnsutvikling, uten at dette skjer på bekostning av sentrale og dokumenterte historiske sammenhenger.

Den norske kirke stiller seg til disposisjon til videre dialog i det videre arbeidet og bidrar gjerne med faglig kompetanse knyttet til kulturarv, kirkehistorie, kirkemusikk og lokalt kulturminnearbeid.